

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Pavla Chudíková

**Duchovní odkaz sestry Faustyny v poslání nemocničního kaplana
působícího v psychiatrickém zařízení**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Marta Cincialová, Th.D.

Studijní obor: Teologické nauky

OLOMOUC 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 3. 4. 2016

.....

Pavla Chudíková

Poděkování

Tato práce je poděkováním hluchoslepému Míšovi, který mě díky svému životnímu kříži naučil „vidět“ a „slyšet“ Boží milosrdnou lásku.

Za cenné rady při odborném vedení této práce patří mé upřímné poděkování Mgr. Martě Cincialové, Th.D.

Obsah

Úvod	5
1 Duchovní odkaz sestry Faustyny	7
1.1 Život a poslání sestry Faustyny	7
1.2 Sestra Faustyna – apoštolka Božího milosrdenství	10
1.3 Boží milosrdenství – zdroj nevyčerpatelné útěchy a naděje	13
2 Poslání nemocničního kaplana v psychiatrickém zařízení	17
2.1 Vývoj služby nemocničního kaplana	17
2.2 Duševně nemocný člověk	20
2.3 Duchovní potřeby	23
2.4 Poslání klinické pastorační péče v procesu duševního uzdravování	27
3 Klinická pastorační péče v Psychiatrické léčebně Šternberk	31
3.1 Historie a současnost Psychiatrické léčebny	32
3.2 Poskytování klinické pastorační péče	35
3.3 Specifický rys pastorační péče – „práce na srdci“	40
Závěr	43
Seznam použitých zdrojů	46
Seznam použitých zkratk	51
Anotace	52

Úvod

V únoru r. 2012 jsem byla Mons. Janem Graubnerem, arcibiskupem olomouckým a metropolitou moravským, vyslána vykonávat klinickou pastorační péči v Psychiatrické léčebně ve Šternberku.

Tomuto poslání nemocniční kaplanky předcházela celý můj předchozí život, který byl od dětství spojen s doprovázením nemocných. Stejně tak i já sama mnohokrát zakoušela, co to znamená být nemocna, jaká omezení nemoc přináší, že se skutečně dotýká všech složek osobnosti – tělesné, psychické, sociální, ale i té duchovní. A jak právě správný duchovní pohled na prožité utrpení může přispět k dalšímu růstu celé osobnosti a získání potřebného nadhledu v dalších náročných životních situacích. K nim patřila i víkendová péče o hluchoslepého chlapce, s kombinovaným mentálním postižením, který navštěvoval Školu pro sluchově postižené na Svatém Kopečku u Olomouce. Při této škole byla zřízena zkušební třída Pedagogické fakulty UP Olomouc, jejímž cílem bylo zjistit, nakolik jsou děti, postižené hluchoslepotou, vzdělavatelné. V té době neexistovala žádná literatura, žádná metodika, jak s takovým postižením pracovat. Jen slova Písma mi připomínala, mám-li vést slepého, sama nemohu zůstat „slepá“ (Lk 6,39). Hledala jsem hlubší rozměr lásky a našla ho právě v duchovním odkaze sestry Faustyny.

Služba nemocničního kaplana v psychiatrickém zařízení je v současné době také nově zavedenou službou. Vnější výstavba nemocničního kaplanství vyžaduje i „vnitřní“ výstavbu této služby. Je to jednak nemocniční kaplan sám, který potřebuje pro náročnost této služby pevné duchovní zakotvení, jednak je tu tlak ze strany samotného zdravotnického zařízení. Je to psychiatrie a psychologie, která má dominantní postavení v péči o duši, a proto klinická pastorační péče musí srozumitelným způsobem vyjasnit klíčové východisko pro svůj přístup k nemocnému, aby tak bylo zřejmé, že nezasahuje do práce psychiatrů a psychologů, že jejich léčebný proces nenarušuje, ale přitom má v celkovém procesu duševního uzdravování psychicky nemocného naprosto jedinečné a nezastupitelné místo.

Cílem této bakalářské práce je představit klinickou pastorační péči v psychiatrickém zařízení a ukázat, že základem této duchovní péče v psychiatrickém zařízení je Boží milosrdná láska. Z ní pak vycházejí jednotlivé přístupy k psychicky nemocnému člověku a konkrétní způsoby naplňování duchovních potřeb klientů.

Metoda této práce vychází z rozhovorů s psychicky nemocnými v Psychiatrické léčebně Šternberk a z každodenního pozorování a ověřování všech dílčích přístupů a nabízených možností, které směřují k naplňování duchovních potřeb klientů. Klienti zase poskytují zpětnou vazbu, která je nutná ke správnému vyhodnocení účinnosti poskytované péče. Tato vyhodnocení činím od počátku zřízení služby nemocničního kaplana v této léčebně, tedy od r. 2012.

Tato práce je členěna do třech základních kapitol.

První kapitola se zabývá duchovním odkazem sestry Faustyny. Připomíná život a poslání sestry Faustyny. Všímá si, jakým způsobem sestra Faustyna naplňuje své povolání apoštolky Božího milosrdenství pro celý svět. Skrze encykliku Jana Pavla II. *Dives in Misericordia – O Božím milosrdenství* - je nastíněn ucelený přehled o podstatě Božího Milosrdenství. Duchovní poselství sestry Faustyny jako hluboký a nevyčerpatelný zdroj naděje je určen každému člověku v jakékoli životní situaci.

Ve druhé kapitole nachází výše vymezené poselství o Boží milosrdné lásce svého adresáta v psychicky nemocném člověku. Nositelem tohoto poselství se stává nemocniční kaplan. Proto tato část seznamuje s vývojem nemocničního kaplanství, definuje službu nemocničního kaplana, vychází z dokumentů k této problematice vydaných. Vysvětluje pojem spirituální potřeba, přibližuje pohledem psychologie a psychiatrie psychicky nemocného člověka. Zamýšlí se nad posláním klinické pastorační péče v procesu uzdravování psychicky nemocného člověka.

Třetí kapitola je praktickou částí, seznamuje s klinickou pastorační péčí v Psychiatrické léčebně Šternberk. Informuje jak o historii tohoto psychiatrického zařízení, tak také o vývoji duchovní služby a současném poskytování této služby psychicky nemocným klientům. Nastihuje konkrétní koncept pastorační péče s ohledem na duchovní odkaz sestry Faustyny.

1 Duchovní odkaz sestry Faustyny

V každé době a na každém místě, kde se člověka dotýká utrpení, vyvstává otázka, kde je Bůh a proč se toto vše děje?

V novověku se utrpení pro mnohé lidi stává základnou ateismu, je argumentem, že Bůh neexistuje. Avšak utrpení zůstává, popřením Boha se tato otázka nevyřeší. Vyvstane jakési prázdno, v němž se člověk vydává znovu hledat. A tak vyslovujeme pozvání k tomu, abychom o Bohu přemýšleli nově.

Naděje na nový začátek může existovat jen tehdy, jestliže můžeme doufat v milosrdného Boha. Věřit v Boží lásku, která je mocnější než veškeré zlo, do něhož se člověk zapletl. Je to právě Boží milosrdná láska, která mnohdy jediná dokáže „ošetřit“ zraněného člověka v jeho důstojnosti a v samé podstatě jeho bytí.

Láska, která se prokazuje milosrdenstvím, se může stát základnou nové kultury života.¹

1.1 Život a poslání sestry Faustyny

Sestra Marie Faustyna – Helena Kowalská - se narodila 25. srpna 1905 ve vesnici Glogowiec jako třetí z deseti dětí. Rodinu živilo neveliké zemědělské hospodářství a tesařské řemeslo otce. Oba rodiče byli zbožní, otec byl na děti přísný. Helenka později píše, že v sedmi letech poprvé uslyšela v duši tajemný hlas. Bylo to během modlitby nešpor před vystavenou Nejsvětější svátostí. Po skončení války Helenka odchází do služby, kde svědomitě pracuje, horlivě se modlí. Touží odejít do kláštera, rodiče kvůli potřebnému věnu nesouhlasí, jsou neoblomní. A tak Helena začíná zkoušet jiný život – stará se o zevnějšek, parádu, ale dále se postí. Jednou šla se svou sestrou na taneční zábavu. Během tance uviděla vedle sebe obnaženého, zkrvaveného Ježíše, který jí s výčitkou pravil: „Jak dlouho tě mám trpět?“

Od té chvíle se rozhodla následovat za každou cenu hlas povolání. Odjíždí do Varšavy, kde hledá klášter, do něhož by mohla vstoupit. Po mnoha zklamáních zaklepala na portu kláštera sester Božího Milosrdenství. Představená jí poradila, aby aspoň rok pracovala a vydělala si na skromnou výbavu. Po roce znovu prosí o přijetí do kongregace

¹ Srov. KASPER, W. *Milosrdenství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s.7-11,74-75.

sester Matky Božího Milosrdenství a je přijata. Hlavním posláním této kongregace je pomoc bloudícím ženám a výchova ohrožených dívek. První měsíce řeholního života strávila ve Varšavě, odkud jela do noviciátu do Krakova, zde dostala při oblačce jméno sestra Marie Faustyna. V klášteře vykonávala práce kuchařky, zahradnice a vrátné, pobývala v mnoha domech kongregace, nejdéle v Krakově, Plocku a Vilně.

Navenek vůbec nic neprozrazovalo její neobvykle bohatý mystický život. Horlivě vykonávala svěřené práce, byla velmi soustředěná, zbožná a současně přirozená, prostá a rozvážná. Řeholní pravidla zachovávala věrně a ve vztazích k bližním vynikala srdečnou zdvořilostí a mimořádně jemnou láskou.

Velmi důležitým dnem v životě sestry Faustyny a v jejím poslání je 22. únor 1931. Tehdy se jí v cele zjevuje Ježíš v bílém rouchu. Jednu ruku měl zvednutou k žehnání, druhou se dotýkal lemu šatů na prsou. Z rozevřeného roucha vycházely dva paprsky, jeden červený a druhý bílý. Pán Ježíš sestře Faustyně vysvětluje, že světlý paprsek znázorňuje vodu, která duše ospravedlňuje, červený paprsek představuje krev, která je životem duší.

Sestra pochopila, že se jedná o Boží milosrdenství, a že má namalovat obraz podle vzoru, který vidí, s nápisem: Ježíši, Tobě důvěřuji. Tento obraz má být uctíván nejprve v kapli kláštera a později na celém světě. Velkou oporou při naplňování tohoto poselství je pro Faustynu její zpovědník otec Sopočko. Přátelil se s akademickým malířem Kazimierowským, sestra Faustyna umělce usměrňovala, a tak byl obraz Božího milosrdenství hotov v červnu roku 1934.²

Pán Ježíš projevil ještě další přání – první neděle po Velikonocích má být svátkem Božího milosrdenství, v ten den je možno dosáhnout úplného odpuštění vin a trestů. Kněží mají říci celému světu o tomto velikém milosrdenství. Faustyna je vyzvána také k modlitbě novény k Božímu milosrdenství a Korunky k Božímu milosrdenství. Třetí hodina, tj. hodina Ježíšovy smrti, se stává „hodinou milosrdenství“ pro celý svět.

Sestra Faustyna trpěla tuberkulózou plic a zaživačního ústrojí, prožívala zároveň bolestné duchovní zkušenosti, tzv. „trpné noci“, a jako dobrovolná oběť za hříšníky přijímala

² Dnes je tento obraz uctíván ve Vilně, v chrámu zasvěceném Duchu svatému. Po celém světě se však proslavil obraz z krakovských Lagiewnik, namalovaný Adolfem Hylou – s tmavým pozadím, dlažbou pod nohama a nápisem: Ježíši, důvěřuji Ti.

také s úplnou oddaností do Boží vůle další utrpení. Tělesně naprosto vyčerpaná, mysticky spojená s Bohem, po dlouhých utrpeních, snášených s velikou trpělivostí, umírá v pověsti svatosti v Krakově 5. října 1938, krátce po dovršení 33 let.

R. 1966 jsou její tělesné ostatky přeneseny do kaple sester Matky Božího Milosrdenství v Krakově - Lagiewnikách. 18. dubna 1993 byla prohlášena Svatým otcem Janem Pavlem II. za blahoslavenou, 30. dubna 2000 byla prohlášena svatou.

Během jejího pozemského života věděli o jejím úzkém sjednocení s Bohem a o poslání, které dostala, jen zpovědníci a představení. Hloubku jejího mystického života a velikost tajemství Božího milosrdenství odkrývá plně její rukopis - Deník, který byl poprvé vydán v Polsku v r. 1981.

Sestra Faustyna je vyzdvižena jako apoštolka Božího milosrdenství, aby současnému světu, mnohdy se nacházejícímu v temnotě, ukázala správný životní směr.³

Duchovní odkaz sestry Faustyny je přitažlivý svou srozumitelností, k jeho naplňování je pozván každý člověk, bez ohledu na povolání či společenské postavení, bez rozdílu, zda žil životem dobrým nebo špatným.

Jaká byla sestra Faustyna? „*Co je světu bláznovstvím, to vyvolil Bůh, aby zahanbil moudré, a co je slabé, vyvolil Bůh, aby zahanbil silné...*“ (1 Kor 1,27)

³ Srov.: KOWALSKÁ, F. *Deníček – Boží milosrdenství v mé duši*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 12-24; SIEPAK, M. E. *Obyčejný život proměnila v neobyčejný*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999, s. 3-7; KLISZ, M. *Sestra Faustyna*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998, s. 3-29.

1.2 Sestra Faustyna – apoštolka Božího milosrdenství

Je to samotný Pán Ježíš, který sestru Faustynu oslovuje: „*Apoštolko mého milosrdenství, hlásej celému světu to mé neproniknutelné milosrdenství...*“⁴

Pojem „apoštol“ – z řeč. „*apostolos*“ – vyslanec, posel – označuje v Novém zákoně především dvanáct apoštolů, ale jde také o označení misionářů a poslů církve. Apoštolové mají Ježíšovo pověření hlásat evangelium, pozdější kritérium apoštolátu je dosvědčování Kristova vzkříšení.⁵

Sestra Faustyna má celému světu přinést poselství o Boží milosrdné lásce. Podívejme se blíže, jakými charakteristickými rysy se Faustyna vyznačuje, jakými hodnotami je její bytost utvářena.

Nejpodstatnějším rysem celé její bytosti je odevzdanost. Bůh je jejím celým bytím. „*On je můj Mistr, na vše se ho ptám, všechno mu říkám, zde čerpám sílu a světlo, zde se vše učím, zde dostávám světlo, jak jednat s bližními.*“⁶

Tato řeholnice je vzorem bezmezné důvěry v Milosrdného Boha.⁷ Její důvěra vkládána v Boží dobrotu je tím větší, čím ona sama je pokornější. Důvěra a pokora jsou v praxi neoddělitelné, neboť není schopen Bohu důvěřovat člověk pyšný, který spoléhá sám na sebe, na své síly, na své schopnosti. Zato pokorný člověk ví, že vše, co je dobré v něm i kolem něj, pochází od Boha, a proto uznává svou omezenost, slabost a závislost na Stvořiteli. Důvěřuje Jeho moudrosti, moci a milosrdné lásce.⁸

Byla ženou kontemplace. Rozjímání o nekonečné Boží dobrotě odstraňovalo z jejího života strach, dávalo jí pocit bezpečí, jistoty lásky. Naplňovalo ji tak velkou důvěrou, že dokonce napsala, že i kdyby měla na svědomí hříchy celého světa, přesto by nepochybovala o Boží dobrotě, ale bez rozmýšlení by se vrhla do propasti Božího milosrdenství.⁹

⁴ Srov. KOWALSKÁ, F. *Deníček-Boží milosrdenství v mé duši*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, čl. 1142.

⁵ RAHNER, K., VORGRIMLER, H. *Teologický slovník*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 43.

⁶ Srov. *Deníček*, čl. 704.

⁷ Srov. *Deníček*, čl. 453, 1146, 1273, 1578.

⁸ Srov. SIEPAK, M. E. *Obyčejný život proměnila v neobyčejný*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999, s. 10-11.

⁹ Srov. *Deníček*, čl. 1552.

Tajemství Božího milosrdenství bylo pro ni zdrojem touhy po neustálém spojení s Bohem. Často přistupovala ke svátostem, neopomíjela žádnou příležitost přijmout Ježíše v eucharistii. Volné chvíle trávila adorací před Nejsvětější svátostí. Ale ani při plnění povinností neztrácela přítomnost Boha v duši. Uvádí: „*On je pro mne přítomný v každém okamžiku.*“¹⁰

Pochopila, že v perspektivě důvěry lidský život získává jiné rozměry: každá chvíle se stává neopakovatelným pokladem, který má věčnou hodnotu. Důvěřující duše umí Boha najít dokonce za nejskrytějšími událostmi, všechno má význam. Faustyna za všechno Bohu děkuje, neznepokojuje se, když přijde čas zkoušek.¹¹ V Božím světle poznává i své chyby a všechny nedokonalosti, a ani toto poznání nepřipisuje sama sobě, ale Boží milosti a nepřestává za ně děkovat.

Postoj důvěry k Bohu vede k naprosté poslušnosti Boží vůli, což znamená nejkratší a nejjistější cestu ke svatosti. „*Dokonalé vyplnění Boží vůle je zralá svatost.*“¹²

Faustyna s jistotou věděla, že všechno, co s ní Bůh učiní, o cokoliv ji požádá, je vyjádřením Jeho Lásky, neboť On je Láska a Milosrdenství.

Benedikt XVI. ve své encyklice o lásce připomíná, že Boží lásku nikdy nelze oddělit od lásky k bližnímu a obráceně, jestliže v našem životě schází kontakt s Bohem, pak ve druhém člověku vidíme pouze druhého člověka a nedokážeme v něm vidět Krista, nedokážeme v něm uznávat Jeho obraz. Láska může růst opět láskou. Je „božská“, protože od Boha pochází a ústí ke sjednocení s Bohem. On si nás zamiloval jako první a neustále nás jako první miluje. Zaměříme-li svůj pohled na Kristův proboděný bok (srov. Jan, 19,37), setkáme se s láskou v její nejradikálnější podobě.¹³

Ježíš Faustynu učí, že jsou tři způsoby, jak prokazovat bližním milosrdenství: první – skutkem, druhý – slovem, třetí – modlitbou.¹⁴

Sestra Faustyna se snažila následovat Ježíše schýleného nad veškerou lidskou bídou, zvláště morální, aby takto svědčila o Božím Milosrdenství a současně byla průtočičkou Jeho milosrdné lásky pro celý svět. Věděla, že je třeba nejprve uskutečňovat vlastní obrácení a toto

¹⁰ Srov. *Deníček*, čl. 318.

¹¹ Srov. *Deníček*, čl. 148.

¹² Srov. *Deníček*, čl. 666.

¹³ Srov. BENEDIKT XVI. *Encyklika Deus caritas est – Bůh je láska*. 4. vyd. Praha: Paulínky, 2012, čl. 17, 18.

¹⁴ Srov. *Deníček*, čl. 742.

obrácení žít ve spojení s Ježíšem, aby v bližním mohla vidět Jeho. Využívala obyčejné životní okolnosti, aby s láskou, přejícností a ve skrytu odpovídala na potřeby těch, s nimiž se denně stýkala a o nichž věděla, že potřebují podporu. „*V mém srdci se odrážejí všechna utrpení bližních.*“¹⁵

Dobře znala cenu dobrého slova a uvědomovala si, že lze druhému člověku špatným slovem ublížit. Měla pocit velké odpovědnosti za řeč. Když to vyžadovaly okolnosti, dokázala mlčet a ve vhodnou chvíli říci, co bylo třeba. Dnes nás může učit umění vést rozhovor, utěšovat, ba i napomínat, je vzorem milosrdenství prokazovaného slovy.

Všude, kam sestra Faustyna nemohla proniknout skutkem milosrdenství nebo slovem, tam pronikala modlitbou. Hluboce přesvědčena o její hodnotě a účinnosti, využívala každou chvíli času, aby přivolávala Boží Milosrdenství. Modlitbou objímala všechny lidi a zvláště ty, kteří ji nejvíce potřebovali – hříšníky a umírající. Sestra Faustyna pociťovala nutkání k takřka nepřetržité modlitbě.¹⁶

Zvláštním projevem její milosrdné lásky byla starost o spásu bližních. Každého dne přinášela oběti za obrácení duší. Často prožívala útoky satana, zvláště když se modlila za obrácení zatvrzelých hříšníků a za ty, kdo ztratili víru v Boží milosrdenství. Dokázala vycítit, když někde umíral pacient a okamžitě se začala za umírajícího modlit „korunku“.

Z jejího života vidíme, že neusilovala o dokonalost vlastní cestou, ale cestou, kterou pro ni vybral Bůh.¹⁷

Pro sestru Faustynu je přílehlavý výrok „*jsme služebníci neužiteční*“ (Lk 17,10). Neužitečný služebník nepůsobí na základě vlastní výkonnosti, nýbrž proto, že ho Bůh k této službě povolává. Ví, že on sám je pouhým nástrojem v ruce Pána. S pokorou udělá vše, co je v jeho silách a zbývající svěří Pánu. Bůh řídí svět, nikoli my.¹⁸

V sestře Faustyně můžeme najít podobu Marie, ona nechce dělat „velkou“ sebe, nýbrž Boha. Je pokorná, a proto ani netouží být ničím jiným než služebnicí Pána. Ví, že pro spásu není důležité dílo, ale její vydanost Boží iniciativě.¹⁹

¹⁵ Srov. *Deníček*, čl. 1039.

¹⁶ Srov. *Deníček*, čl. 1777.

¹⁷ Srov. SIEPAK, M. E. *Obyčejný život proměnila v neobyčejný*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999, s. 21-30.

¹⁸ Srov. BENEDIKT XVI. *Encyklika Deus caritas est – Bůh je láska*, čl. 35.

¹⁹ Srov. *Tamtéž*, čl. 41.

1.3 Boží milosrdenství – zdroj nevyčerpatelné útěchy a naděje

Studium pojetí milosrdenství v Bibli komplikuje skutečnost, že jde o několik hebrejských a řeckých slov, která jsou různě překládána.

Ve Starém zákoně slovo „*hesed*“ znamená horlivost, dychtivost, oddanost, zbožnost, také dobrotu, laskavost. Obsah významu lze shrnout jako vytrvalou lásku, stálou, neochvějnou, charakterizující Boží postoj k jeho lidu i postoj věřícího k Hospodinu. Další pojem „*hanan*“ – smilovat se, být milostivý – vyjadřuje milostivou, naprosto nezaslouženou přízeň nadřazeného vůči podřízenému. K pojetí milosrdenství se váže dále slovo „*raham*“, má společný původ s „*reham*“, tj. lůno, označuje „bratrské“ nebo „mateřské“ cítění, vyjadřuje citovou stránku lásky, její slitování, „Bůh mající srdce“.

V Novém zákoně se výrazy „*hesed*“ a „*hen*“ kryjí s pojmem „*charis*“, tj. milost, zahrnující odpuštění, spasení, znovuzrození. Konkrétní představa milosrdenství jako soucitu s někým potřebným či bezmocným, s člověkem zadluženým, nemajícím nárok na příznivé zacházení se překládá výrazy „*eleos*“, „*oiktrimos*“, milost se týká viníka, milosrdenství ubožáka.²⁰

Prvním teologem, kterého pověřil tehdejší krakovský kardinál Karol Wojtyła zpracováním Deníčku sestry Faustyny, byl prof. Dr. Rózycki.²¹ Ten pojem a podstatu milosrdenství ztotožňuje s láskou, má význam jako slitování, znamená též dobrotu, dokonce samotného Ježíše. Uvádí, že podle morální teologie je milosrdenství ctností vyplývající z lásky k bližnímu. Vede nás k tomu, abychom přispěli na pomoc člověku trpícímu nedostatkem či nouzí. V biblickém smyslu znamená milosrdenství především projevy a následky nekonečné a odvážné Boží lásky v historii světa a zejména v dějinách spásy člověka. Vyjadřuje činné projevy Boží lásky k člověku, které ve Starém zákoně našly svoje vyjádření v povolání vyvoleného národa a jeho vedení, v Novém zákoně v příchodu Božího Syna na svět a v jeho celém vykupitelském díle.

Z nejnvtřnější podstaty milosrdenství uvedeného v Deníku vyplývají jeho tři příznačné a naději vzbuzující vlastnosti:

- čím propastnější bída, tím má větší právo na Ježíšovo milosrdenství,

²⁰ DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996.

²¹ Ke spisům s. Faustyny prof. Rózycki dlouho zaujímal negativní stanovisko, po zahájení beatifikace s. Faustyny v r. 1965 se stává nejhorlivějším příznivcem úcty k Božímu milosrdenství.

- čím větší hříšník, tím má větší právo na Boží milosrdenství,
- Ježíš je štedřejší k hříšníkům než k spravedlivým.²²

Jistota každého jednotlivce je v Božím milosrdenství, jehož se lze dovolávat v jakýchkoli protivenstvích. Prof. Pospíšil uvádí, že to, že Bůh nás miluje, není zapříčiněno naší krásou, dokonalostí, výkonností. Na tom všem Jeho láska nezávisí. Pravá láska je svobodná, její existence a trvání nezávisí na kvalitách milovaného. Trojjediný Milosrdný Bůh miluje i ty, kteří nejsou dobří, tedy hříšníky. Jeho milosrdenství není slabostí, nýbrž přemírou síly, lásky a dokonalé svobody.²³ V Deníčku je milosrdenství vystupňováno až do té míry, že *„i kdyby duše byla jako mrtvola v rozkladu a lidsky vzato by vzkříšení bylo nemožné a všechno by bylo ztracené, u Boha tomu tak není, zázrak Božího milosrdenství křísí tuto duši úplně.“*²⁴

Zdrojem tohoto nekonečného milosrdenství, jak ukazuje sestra Faustyna, je Ježíšovo probodené srdce. Duše a zvláště ubozí hříšníci mají pochopit, že z Božího Srdce vytryskla krev a voda jako ze zřídla přeplněného milosrdenstvím.²⁵ Tuto nejdůležitější výpověď nalzáme už ve Starém zákoně: *„A hle, voda se řinula z pravého boku domu (...) Kam se vlévají ony vody, tam se vody moře stávají zdravými a zůstane naživu všechno tam, kam se ten potok vlévá.“* (Ez 47, 2-9). Boží milosrdenství působí ve všech srdcích, které se mu otevrou. Obrácení a vytrvání je milost Božího milosrdenství.²⁶

Ucelený pohled na tvář Otce, který je Otcem milosrdenství a Bohem veškeré útěchy a jedinečným způsobem se projevuje skrze Krista, můžeme získat pozorným studiem encykliky Jana Pavla II. O Božím milosrdenství – *Dives in misericordia*.

Ježíš celým svým životem – svými slovy, postoji i skutky ukázal, jakým způsobem je přítomna láska ve světě, v němž žijeme: je to láska činorodá, která objímá člověka ve všem, co tvoří jeho lidství. Taková láska se projevuje zvláště tam, kde je utrpení, bezpráví, nouze, hlad, lidská omezení, slabost jak tělesná, tak duševní. Způsob a oblast, v níž se projevuje

²² Srov. RÓZYCKI, I. *Boží milosrdenství*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1999, s. 10-14.

²³ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Jako v nebi, tak i na zemi*. 2. vyd. Praha: Krystal OP a Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 103 a 505.

²⁴ Srov. *Deníček*, čl. 1448.

²⁵ Srov. *Deníček*, čl. 367.

²⁶ Srov. *Deníček*, čl. 1577.

láska, se v jazyce Bible nazývá „milosrdenství“.²⁷ Sestra Faustyna vnímá vztah mezi láskou a milosrdenstvím podobně - láska je květ a milosrdenství plod.

Pojem „milosrdenství“ prochází dlouhým vývojem už ve Starém zákoně. Boží lid čerpal ze svých staletých dějin zvláštní zkušenost Božího milosrdenství. Vidí v něm sílu lásky, která je větší než hřích a nevěrnost vyvoleného národa. Je to sám Bůh, který svými slovy i skutky zjevuje, že je milostivý, shovívavý, nejvyšší milosrdný a věrný (srov. Ex 34,6). Své milosrdenství ukazuje od samého počátku existence tohoto lidu a také tento lid v průběhu vlastních dějin si toto milosrdenství neustále připomíná – jak v neštěstí, tak při vědomí vlastního provinění. Milosrdenství je podstatou tohoto nejnějnějšího společenství, v němž Bůh jedná se svou Otcovskou láskou. Kořeny tohoto vztahu musíme tedy hledat v samotném tajemství stvoření, s tím souvisí i tajemství vyvolení. „*I kdyby ustoupily hory a pohnuly se pahorky, moje milosrdenství od tebe neustoupí a smlouva mého pokoje se nepohne*“ (Iz 54,10). V tomto smyslu se s nejrozmanitějšími významy milosrdenství můžeme setkat ve všech knihách Starého zákona.²⁸

V Novém zákoně je obraz milosrdenství zjednodušen a zároveň prohlouben. Nejlépe to je vidět na podobenství o marnotratném synu (Lk 15,11-32). V tomto dramatu mezi láskou otce a marnotratností a hříchem syna je kladen zvláštní důraz na důstojnost člověka. Teprve po ztrátě majetku, v celkové situaci hmotného nedostatku, dozrává synovo vědomí ztracené důstojnosti, kterou měl jako syn v domě otce a která vyplývala ze vztahu syna a otce. S tímto vědomím se vydává na cestu návratu. Ačkoli se v podobenství nemluví o spravedlnosti, je tady vepsán zvláštní vztah spravedlnosti a lásky, který je vyjádřen jako milosrdenství. Jednotlivými prvky tohoto milosrdenství je otcova věrnost v lásce k synu, obdarování marnotratného, pohnutí soucitem, záchrana synova lidství. Milosrdenství je zde vnitřní podobou lásky, která je schopna sklánět se ke každé lidské bídě, zvláště pak morální, jako je hřích. A pak ten, kdo zakouší milosrdenství, se necítí ponížený, ale opět znovu nalezený a znovu přijatý. Jde o zkušenost vlastní lidské důstojnosti, kterou Bůh v člověku stále vidí. Právě proto i marnotratný syn začíná vidět sebe a své skutky v celé pravdě. Ve své vlastní a základní podstatě je milosrdenství doslovným dobýváním dobra zpod všech nánosů

²⁷ Srov. JAN PAVEL II. *Dives in misericordia – encyklika o Božím milosrdenství*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2008, čl. 3.

²⁸ Srov. *DM*, čl. 4.

vnitřního i vnějšího zla, které je v člověku i ve světě, a které na člověka doráží, obklopuje ho a vtírá se do jeho nitra.²⁹

Vrcholným bodem zjevení a uskutečněním milosrdenství je velikonoční tajemství. Trpící Kristus zvláštním způsobem oslovuje každého člověka. Kristův kříž stále vypovídá o Bohu Otci, který člověku projevuje svou bezpodmínečnou lásku až do krajnosti. Milosrdná láska zde překračuje jakékoli hranice zla a stává se tak eschatologickým znamením. V tomto světě, v životě každého člověka, který je poznamenán hříchem a smrtí, se láska musí projevovat a realizovat jako milosrdenství, teprve v eschatologickém završení bude skutečnou láskou. Kristus sám sebe představuje jako nevyčerpatelný zdroj milosrdenství a vyžaduje, aby lidé milosrdenství zakoušeli, ale i milosrdenství prokazovali.³⁰ Vždyť: „*Cokoli jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili*“ (Mt 25,40). Ježíš se identifikuje s potřebnými – s hladovějícími, žíznivými, cizinci, nahými, nemocnými, vězňenými (Mt 25, 35-37).

Lidstvu v současnosti na jedné straně pokrok otevírá nebývalé možnosti, na druhé straně však vzrůstá úzkost, existenciální strach a jiná nebezpečí, která jsou produktem zmaterializované civilizace. Člověk trpí rozpolceností. Mezi mnoha věcmi je nucen neustále volit a některých se zříkat. O to více je potřebné přivádět člověka k pramenům Spasitelova milosrdenství, nabízet tak tuto bezmeznou a bezpodmínečnou Kristovu lásku.³¹

Na své životní cestě nemůžeme žít bez naděje. A protože musíme den co den vytrvat ve světě, který je nedokonalý, potřebujeme naději, která přesáhne vše ostatní. Takovou Nadějí může být jen Milosrdný Bůh. Jedině Ten nám může darovat to, k čemu my sami vlastním úsilím nikdy nejsme schopni dojít.³²

Lidský svět se nemůže stát lidštějším, pokud do mezilidských a společenských vztahů nevstoupí milosrdná láska. Tajemství milosrdenství nás zve do školy dobré vůle ke každodennímu soužití v různých podmínkách naší existence.³³

²⁹ Srov. *DM*, čl. 5 a 6.

³⁰ Srov. *DM*, čl. 7 a 8.

³¹ Srov. DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu. *Gaudium et spes. Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, čl. 10.

³² Srov. BENEDIKT XVI. *Spe salvi – encyklika o křesťanské naději*. Praha: Paulínky, 2008, čl. 31.

³³ Srov. *DM*, čl. 14 a 15.

2 Poslání nemocničního kaplana v psychiatrickém zařízení

V první části této práce jsme pronikli do samé podstaty Božího milosrdenství. Vidíme, že je to Boží milosrdná láska, která v celých dějinách lidstva znovu a znovu hledá svého adresáta - člověka, aby ho naplnila svým poselstvím o nekonečné a nevyčerpatelné lásce k člověku. A jako každé poselství potřebuje svého posla, tak i tato radostná zvěst potřebuje svého konkrétního nositele. Tím je ve zdravotnických zařízeních nemocniční kaplan. Proto tato část je zaměřena na vývoj nemocničního kaplanství, vlastní vymezení pojmu nemocniční kaplan a spirituální potřeba. Svou pozornost zaměříme také na člověka psychicky nemocného a vyhodnotíme, jaké místo zaujímá klinická pastorační péče v procesu duševního uzdravování.

2.1 Vývoj služby nemocničního kaplana

Klinická pastorační péče v České republice se rozvíjí od roku 1997, kdy byla pražským biskupem Mons. ThDr. J. Škarvadou vyslána jako první nemocniční kaplanka MUDr. M. Opatrná na Onkologickou kliniku Všeobecné fakultní nemocnice v Praze.

Pastorace a pastorační péče je odvozena od slova pastýř, který pase, vede, chrání, povzbuzuje ty, kteří jsou mu svěřeni. A. Opatrný uvádí, že pastorace znamená zabývat se lidmi v konkrétních životních podmínkách. Jejím posláním je řešit konkrétní problémy konkrétních lidí ve světle evangelia.³⁴

Hovoříme-li o klinické pastorační péči, pak se jedná o křesťanskou duchovní službu „u lůžka“ nemocného, tedy poskytovanou ve zdravotnickém zařízení, a to nejen nemocným, ale také příbuzným a zdravotnickému personálu.

Pro vývoj klinické pastorační péče jsou významné Standardy pro poskytování nemocniční kaplanské služby v Evropě. Tento dokument byl výsledkem 7. konference Evropské sítě nemocničních kaplanů, která proběhla ve finském Turku v r. 2002 za účasti 40 reprezentantů církví a organizací z 21 evropských zemí.

³⁴ Srov. OPATRŇY, A. *Pastorace v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s.9.

Podle Standardů pro poskytování nemocniční kaplanské služby v Evropě mají nemocniční kaplané dosvědčovat a chránit nesmírnou hodnotu a důstojnost každé osoby, připomínat existenciální a spirituální rozměr utrpení, nemoci a smrti, připomínat uzdravující, pomáhající, usměrňující a usmiřující sílu náboženské víry, mají se snažit dbát na to, aby bylo vyhověno spirituálním potřebám lidí různých náboženství a kulturních okruhů při zachování respektu k jejich osobnímu přesvědčení.

Snaží se chránit pacienty před nevhodným a nežádoucím duchovním obtěžováním nebo proselytismem. Mají poskytovat podpůrnou spirituální péči empatických nasloucháním a dávat najevo porozumění těm, kteří prožívají úzkost. Konají bohoslužby, obřady a udělují svátosti, každý podle své náboženské tradice.

Slouží jako členové multidisciplinárního zdravotnického týmu. Působí jako prostředníci a smířčí osoby, poskytují obhajobu těm, kteří potřebují zastání ve zdravotnickém systému. Podporují výzkumné programy týkající se spirituální péče a účastní se jich. Posuzují a vyhodnocují účinnost poskytované spirituální péče. Pomáhají společnosti uvědomovat si potřeby a požadavky lidí, kterým slouží, potřeby a požadavky těch, kteří o ně pečují, i potřeby a požadavky zdravotnických systémů.³⁵

V současnosti se duchovní péče v naší republice řídí podle Dohody o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice z 20. 11. 2006 a Dodatkem č. 1 z 12. 12. 2011. Součástí této Dohody je Etický kodex nemocničního kaplana a dobrovolníka, vycházející z evropských standardů. Podle této Dohody se vyslání nemocničních kaplanů děje tam, kde došlo ke vzájemné dohodě mezi zdravotnickým zařízením a církví, působící v místě, kde se zdravotnické zařízení nachází. Nemocničním kaplanem se rozumí osoba, která poskytuje duchovní péči v tomto zařízení na základě pověření daného svou církví – předáním jmenovacího dekretu, a smlouvy s nemocnicí.³⁶

Nemocniční kaplan je mezinárodní označení osoby, která vykonává pastorační péči ve zdravotnických, případně sociálních službách. Kaplan nabízí svou službu průvodce v úzkosti, v hledání naděje a odpovědí na otázky po smyslu života, v prožívání víry v době

³⁵ Srov. EVROPSKÁ SÍŤ NEMOCNIČNÍCH KAPLANŮ. *Standardy pro poskytování nemocniční kaplanské služby v Evropě*. Dostupné: www.kaplan-nemocnice.cz.

³⁶ Srov. ČBK a ERC. *Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice*. Praha: Sekretariát ČBK, 2006.

Srov. ČBK a ERC. *Dodatek č. 1 k Dohodě o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice*. Praha: Sekretariát ČBK, 2011.

nemoci, umírání a smrti. Kaplan nemocného přijímá v jeho současném stavu, a to jak fyzických obtíží a psychosociálních problémů, tak v jeho emočních těžkostech a hledání orientace v souvislosti s tím, co nemocný prožívá. Pomocí pastoračního rozhovoru napomáhá nemocnému k přijetí obtíží souvisejících s nemocí a utrpením a k smíření se sebou samým, s druhými lidmi, s Bohem.³⁷

Tuto péči poskytuje všem nemocným, kteří jsou členy registrovaných církví a náboženských společností v České republice, stejně jako lidem bez vyznání a příslušnosti k některé z církví a náboženských společností, a to tehdy, projeví-li nemocný či jeho příbuzní o tuto službu zájem.

Nemocniční kaplan je zároveň k dispozici zdravotnickému personálu. Je vázán mlčenlivostí podobně jako ostatní zdravotničtí pracovníci. Duchovní službu mohou poskytovat jak kněží, jáhni, řeholníci a řeholnice, zasvěcené osoby, tak také teologicky vzdělaní laici, a to muži i ženy. Vzhledem k náročnosti služby nemocničního kaplana je nutné celoživotní vzdělávání. Měl by mít i další potřebné schopnosti, jako být citlivý, empatický, měl by umět navázat vztah oboustranné důvěry, je potřebný jeho hluboký život víry a také je důležitá osobní zkušenost s prožívaným utrpením a nemocí vlastní či svých příbuzných.³⁸

Pro lepší koordinaci a stmelení klinické pastorační péče katolických nemocničních kaplanů v celé České republice byla schválena Českou biskupskou konferencí 4. července 2012 na Velehradě Katolická asociace nemocničních kaplanů v České republice. Nemocniční kaplané v této asociaci mají povinnou účast. Založení katolické asociace předcházelo v r. 2011 založení asociace nemocničních kaplanů, která má ráz ekumenický.³⁹

Co se týká psychiatrických zařízení - podle údajů sekce psychiatrických nemocnic a léčeben⁴⁰ je v České republice, kromě dětských zařízení, 13 psychiatrických nemocnic a léčeben. Služba nemocničního kaplana je zřízena v 6 psychiatrických zařízeních, kaple či vyhraněný prostor pro duchovní účely je v 10 zařízeních, všechna psychiatrická zařízení umožňují na přání svých klientů návštěvy duchovního.⁴¹

³⁷Srov. NEMOCNIČNÍ KAPLANI V ARCIDIJECÉZI OLOMOUCKÉ. *Kdo je to nemocniční kaplan?* Rozhlasový pořad o nemocničních kaplanech. Dostupné: www.ado.cz/kaplan.

³⁸Srov. MAŇÁKOVÁ, M. A. *Charakteristika a poslání klinické pastorační péče a její podoby v České republice a Rakousku*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Cyrilometodějská fakulta, 2013, s. 65.

³⁹Srov. ASOCIACE NEMOCNIČNÍCH KAPLANŮ. *Kdo jsme?* Dostupné: www.nemocnicnikaplan.cz/.

⁴⁰Srov. ASOCIACE NEMOCNIC ČESKÉ REPUBLIKY. *Sekce PL a PN - adresář*. Dostupné : www.ancr.cz/sekce-olu/sekce-psychiatrickych-leceben/.

⁴¹Zjištěno na základě osobního dotazování pracovníků daných zařízení.

2.2 Duševně nemocný člověk

Každý člověk se dostává do náročných životních situací, při nichž je ohroženo i sebepojetí člověka, které je tvořeno vztahem k sobě, tím, co si o sobě myslím, co si o sobě představuji a jak se hodnotím. V pohledu psychologie sebepojetí obsahuje nejen to, jak se vnímám, tzv. reálné „já“, nýbrž je zde zakotven i ideál, jaký bych měl být, tzv. ideální „já“. Sebpoejetí člověka se utváří již od časného dětství především na základě hodnocení ze strany dospělých v tom směru, že se nakonec cítíme takovými, za jaké nás mají. Později, během dospívání a v dospělosti si sebepojetí utváříme na základě sebereflexe a nových zkušeností. Čím je v sebepojetí člověka méně rozporů, tím je jeho obraz stálejší, tím více prožívá jistotu.

Pokud se člověk dostatečně rychle s nejrůznějšími životními situacemi nevyrovná, dostavuje se úzkostná tenze, strach, ohrožení duševní rovnováhy. Základními a nejstaršími způsoby, jimiž se člověk vyrovnává s náročnými situacemi, jsou: útek, útok a volání o pomoc.⁴²

K projevům těchto psychických obranných mechanismů, kdy člověk významně mění své chování, patří např. agrese – různé formy útočného chování vůči předmětům, druhým lidem i sobě samému; únik – jakákoli snaha uniknout ze svízelné situace; ustrnutí – člověk je příliš vázán k nějakému cíli, nedokáže jej opustit; vytěsnění – ohrožující vzpomínky nebo informace jsou vyloučeny z vědomí; potlačení – myšlenky odsouváme stranou, často doprovázeno zvýšeným psychickým napětím; popření – nejsme schopni přijmout nějakou bolestivou realitu, odmítáme ji; racionalizace – dodatečné zdůvodňování našeho chování, např. rozumové zdůvodnění útěku z místa nehody; projekce – druhým lidem připisujeme naše nežádoucí vlastnosti, prožitky, myšlenky; reaktivní výtvor – některé naše pohnutky nahrazujeme pohnutkami jinými, zpravidla opačnými, např. nelásku nahrazujeme přemrštěnou péčí; kompenzace – jednání, jímž vyrovnáváme nějaký nedostatek, např. přejídání, pití alkoholu. Z klinické praxe je známá somatizace - např. větší úzkost mizí a je nahrazena nějakým tělesným symptomem.

Naopak existují faktory, tzv. salutory, které chrání člověka před nepříznivými důsledky traumatizujících událostí. K nim patří poskytování přímé pomoci a podpory – asistence v obtížích, osobní přítomnost ve chvílích, kdy daná osoba je ve stresu, dále

⁴² Srov. VYMĚTAL, J. *Základy lékařské psychologie*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994, s. 20-22.

utvrzování druhými o správnosti postojů, přesvědčení, důvěry v systém hodnot, tj. toho, čemu osoba ve stresu věří, čemu důvěřuje, co považuje za životně důležité. A také být milován lidmi či být začleněn do živé společenské skupiny, kde se lidé znají a jsou propojeni vzájemnými vztahy.⁴³

Být zdravým představuje významnou životní hodnotu. Naproti tomu nemoc znamená zátěžovou situaci, kterou člověk trpí, která ho vyřadí z každodenní činnosti a přeruší dosavadní běh jeho života. Nemoc je často důsledkem delšího psychosociálního přetěžování. U lidí s podprahovými pocity viny a nevědomou potřebou potrestání může nemoc zatížit i psychiku, protože přejímá hodnotu trestu. Některé nemoci znamenají sociální vadu a jsou pro postiženého stigmatem. Právě psychické nemoci mají vysloveně negativní image: Psychicky nemocný člověk se považuje za nevypočitatelného, nebezpečného, není sociálně postižitelný a svým chováním je „blázen“. Tím se v ostatních lidech vyvolá odpovídající chování, nemocný je diskriminován a vyřazen ze společnosti. Nemocný sám se podle okolností identifikuje s chováním, které obsahuje role duševně nemocného.⁴⁴

Duševní nemoci mohou být způsobeny zevními i vnitřními faktory. V současném pojetí je duševní porucha chápána jako výslednice genetického základu a vlivů prostředí - fyzikálních, toxických, biochemických až po psychologické a sociální. Nalézt a pojmenovat příčiny poruchy je často velmi obtížné.⁴⁵

Snaha nalézt přehledné zákonitosti i v duševních poruchách vedla v dějinách k různým pokusům o jejich třídění. V Mezinárodní klasifikaci nemocí je pro psychiatrii vyčleněn kód s písmenem F – Duševní a behaviorální poruchy (včetně poruch psychického vývoje) a specifikujícím trojčíslím.

Poruchy jsou rozděleny do 10 skupin:

F 0 Organické duševní poruchy, včetně symptomatických.

F 1 Duševní a behaviorální poruchy způsobené požíváním psychoaktivních látek.

F 2 Schizofrenie, schizotypní poruchy a poruchy s bludy.

F 3 Afektivní poruchy.

F 4 Neurotické poruchy, poruchy vyvolané stresem a somatoformní poruchy.

⁴³ Srov. JOBÁNKOVÁ, M. a kol. *Kapitoly z psychologie pro zdravotnické pracovníky*. 2. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2002, s. 43-49.

⁴⁴ Srov. FELDMANN, H. *Kompendium lékařské psychologie*. Praha: Victoria publishing, a.s., s.180-183.

⁴⁵ Srov. BOUČEK, J. a kol. *Obecná psychiatrie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 39.

- F 5 Behaviorální poruchy spojené s narušením fyziologických funkcí a se somatickými faktory.*
- F 6 Poruchy osobnosti a chování dospělých.*
- F 7 Mentální retardace.*
- F 8 Poruchy psychického vývoje.*
- F 9 Behaviorální a emoční poruchy začínající specificky v dětství nebo adolescenci a mentální poruchy nespecifikované.⁴⁶*

Podíváme-li se pozorněji na všechny duševní poruchy, pochopíme, proč Boží milosrdná láska hledá svého adresáta právě v psychicky nemocném člověku. Není to člověk nemocný pouze v důsledku organických změn – např. demence, ale je to důsledek nejrůznějších zranění, která mají společný kořen – nedostatek lásky, přerušení tohoto toku dobra k člověku třeba už v době jeho početí či v raném věku. Člověk pak snadno podlehne nejrůznějším závislostem – alkoholu, drogám, hracím automatům. Mohou se dostavit nejrůznější poruchy nálad – mánie, deprese, mohou nastoupit nejrůznější fobie a neurózy. S kolika posttraumatickými stresovými poruchami se můžeme setkat – po prožitém znásilnění či jakémkoli jiném násilí. Člověk dnešní doby nemůže klidně spát, není schopen řádně přijímat potravu, pronásledují ho sebevražedné myšlenky. Nechce žít. Protože tam, kde není láska, není smysl života, není život.

A naopak. Mnozí nemocní jsou v důsledku psychické nemoci mnoho let upoutáni na lůžko, jsou to lidé s rozštěpenou myslí a přesto lidé hluboké víry, žijící právě ze svátostí. Mnozí, kteří dopadli na samé dno svých možností, tužeb a představ, se stávají nesmírně pokornými, vděčnými. Hledají lásku a touží začít nově.

Duševně nemocného člověka nemůžeme „zaškatulkovat“, musíme mu nabídnout něco daleko více – LÁSKU.

⁴⁶ BOUČEK, J. a kol. *Obecná psychiatrie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 109.

2.3 Duchovní potřeby

O potřebách začínáme obvykle hovořit, cítíme-li něčeho nedostatek. Termín „potřeba“ má význam něčeho nezbytného k životu.⁴⁷ Dnešní holistický pohled na celistvost člověka rozšiřuje rozměr bio-psycho-sociální o rozměr spirituální, tudíž i o spirituální potřeby. Posun k přijetí spirituálního rozměru se v klinické teorii a praxi začíná znatelně projevovat od devadesátých let 20. stol.

Jiné potřeby má dítě, jiné dospělý či starý člověk, jiné zdravý nebo nemocný, student či pracující, věřící nebo nevěřící. Také zrání člověka se potřeby mění. Každý člověk je jedinečný, každý je prožívá způsobem sobě vlastním. Z pohledu psychologie se dá říci, že člověk potřebuje: patřit k někomu či něčemu a milovat a být milován; mít vliv a moc; hrát si a tvořit - i jen pro potěšení; být svobodný, mít možnost volby a soběstačný.

Na potřeby odpovídáme různými způsoby, mohou být zdravé i škodlivé. Zdravě naplňovat potřeby lásky a patření znamená např. žít v rodině, mít přátele, chovat zvířata, patřit do nějaké organizace, zažívat sjednocení s Bohem. Škodit nám mohou drogy a alkohol, vztahy založené na zneužívání a sexuální kontakty bez důvěrnosti.⁴⁸

Potřeby lze dále rozlišit na 2 kategorie:

- potřeby spojené s nedostatkem (hlad, žízeň), kdy subjektivním doprovodným prožitkem jsou nepříjemné stavy nespokojenosti, tísně a napětí,
- potřeby spojené s rozvojem osobnosti a vyjadřující vztah člověka k sociálnímu bytí, zde pocitování těchto potřeb je příjemné, navozuje příjemné vzrušení (uznání, pochvala, uspokojení ze zdárného dokončení činnosti apod.).

Problém uspokojování našich potřeb je komplikovaný, dlouhodobé chronické strádání v oblasti fyziologických potřeb nemusí nutně vést k plnému zaměření se na jejich uspokojení, ale po „nasycení“ touží i duchovní stránka člověka, jak ukazují práce V. E. Frankla věnované psychologii koncentračních táborů.⁴⁹

⁴⁷ Srov. ČERMÁK, J. a kol. *Nové universum. Všeobecná encyklopedie A-Ž*. Praha: Euromedia Group – Knižní klub, 2003, s. 861.

⁴⁸ Srov. BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. Praha: Portál, 2001, s. 162.

⁴⁹ Srov. JOBÁNKOVÁ, M. *Kapitoly z psychologie pro zdravotnické pracovníky*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2002, s. 28.

V klinické pastorační péči nás zajímá spirituální dimenze člověka, tudíž se zaměříme na spirituální potřeby.

Latinské „*spiritus*“ („*duch, dech*“) nebo „*spirit(u)alis*“ („*duchovní, duševní*“) pochází ze slovesa „*spirare*“, tedy „*dýchat*“. V křesťanském pojetí se jedná jak o působení „*Ducha*“ („*Spiritus*“) v nitru člověka, tak i o vztah k Duchu jako božské osobě, a proto zahrnuje také aktivní odpověď a konkrétní realizaci ze strany člověka ve smyslu zbožnosti, modlitby, svátostí, askeze, meditace, mystiky, ale též konkrétní lásky k lidem.⁵⁰

Spiritualita má dvě dimenze – horizontální, která se uskutečňuje ve vztahu jedince k sobě samému či k druhým lidem – harmonický vztah s lidmi, zejména s blízkými jako je touha milovat a být milován, umění odpustit a přijmout odpuštění. Dimenze vertikální je představována vztahem k Bohu nebo transcendentnu – otázka smyslu života, utrpení, smrti, vztah k věčnosti, existence života po smrti. Důležitou roli hraje potřeba naděje i potřeba zdroje naděje a síly, respektu, významu vlastní existence a další. Tyto otázky mají nesmírně důležitou úlohu co se týče vztahu člověka k vlastnímu životu a k motivaci vůle žít.⁵¹

Zvláštní pohled na duchovní potřeby odkrývá A. Opatrný také v rovině času, tato rovina je zvláště aktuální v době nemoci. Pohled do minulosti může být pro nemocného zdrojem uspokojení z naplnění života, na opačném pólu stojí pohled, který je zdrojem úzkostí a výčitek a je velkou výzvou ke smíření s tím, že život byl takový a ne jiný, ke smíření se sebou samým, s vlastní nedokonalostí a ohraničeností.

Přítomnost je místem, kde je spíš hledán smysl prožívaného, než velký životní výkon. Doprovázením a sdílením nemocný může prožít základní spirituální hodnotu, která otevírá cestu k hodnotám dalším, a tou je láska.

Budoucnost se nemocnému může jevit jako nebezpečná, tajemná. Stav „bez pohledu kupředu“ může snadno vést k popření smyslu a hodnoty dosavadního života. Věřící křesťan počítá s budoucností u Boha, někteří se dívají za hranici smrti s důvěrou, jiní prožívají čas temnoty a boje. Nemocný by neměl být ponechán svým vlastním myšlenkám a obavám bez možnosti mluvit o nich s někým, komu důvěřuje.

⁵⁰ Srov. GOFFI, T., FIORES, S. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s.904-905.

⁵¹ Srov. MATĚJKOVÁ, M. T. *Duchovní služba nemocným ve Fakultní nemocnici Olomouc*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova Univerzita, 2010, s. 14.

Podle A. Opatrného jsou spirituální hodnoty obtížně sdělitelné a druhému do značné míry nepřístupné, jsou hlubinami bytí a životních jistot, které člověk během života hledá a opírá se o ně. Tyto hodnoty mají tendenci přesahovat vše, co běžný život obsahuje. Proto jsou mnohdy nazývány hodnotami transcendentními. Pro někoho jsou tyto hlubiny spíš „něčím“, pro jiného jsou místem setkání s „někým“. Zcela obecnou spirituální hodnotou, která otevírá cestu k hodnotám dalším, je skutečná láska, ve které člověk vychází sám ze sebe za hranice svého egoismu a nezištně se otevírá a dává druhým.⁵²

K podobnému závěru dochází i MUDr. Svatošová, na základě svého průzkumu uvádí, že za všemi nejrůznějšími odpověďmi a hledáním duchovních potřeb můžeme najít jednoho, společného jmenovatele, a tím je láska.⁵³

Pastorální konstituce Druhého vatikánského koncilu *Gaudium et spes* uvádí, že jedině Bůh dává odpověď na nejvnitřnější touhy lidského srdce, které se nemůže plně nasytit žádným pozemským pokrmem. „Člověk bude mít vždycky přinejmenším nejasnou touhu poznat smysl svého života, své činnosti a své smrti.“⁵⁴

Co je nejvnitřnější touhou, tedy můžeme říci duchovní potřebou, lidského srdce?

Člověk byl stvořen k Božímu obrazu. Avšak povstal proti Bohu a zatoužil dosáhnout svého cíle mimo Boha. Odmítal uznat Boha jako svůj původ, rozrušil tak zaměření ke svému poslednímu cíli i celý řád vztahů vůči sobě, jiným lidem a všem stvořeným věcem. Proto je člověk sám v sobě rozdělen. To je důvod, proč se celý lidský život jeví jako dramatický zápas mezi dobrem a zlem, mezi světlem a tmou. Bůh člověka povolal a stále volá, aby k němu přilnul celou svou přirozeností ve věčném společenství neporušitelného božského života. Člověk však není schopen sám přemoci nápor zla. Proto přichází Ježíš, aby člověka osvobodil a vnitřně obnovil.⁵⁵

Toto poselství je v plném souladu s nejskrytějšími tužbami lidského srdce po skutečném štěstí, neboť hájí vznešenost povolání člověka a jeho důstojnost. Je to poselství, které člověka o nic neobírá, nýbrž mu poskytuje světlo, život a svobodu k jeho rozvoji.⁵⁶

⁵² Srov. OPATRNÝ, A. *Péče o existenciální a spirituální potřeby pacienta*. Dostupné: www.pastorace.cz.

⁵³ Srov. SVATOŠOVÁ, M. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada, 2012, s. 10.

⁵⁴ DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu. *Gaudium et spes. Pastoralní konstituce o církvi v dnešním světě*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, čl. 41.

⁵⁵ Srov. *GS*, čl. 12,13.

⁵⁶ Srov. *GS*, čl. 21.

Dívka S. byla první pacientkou, s níž jsem se po nástupu do psychiatrické léčebny setkala, tehdy v pozici její osobní asistentky. Měla těžké postižení – autismus provázený velkou agresivitou. Ve svých náladách a stavech úzkosti a rozpolcenosti byla schopna cokoli zničit, úplně roztrhat oblečení na sobě i sestřích, které s ní přišly do kontaktu. Každodenní osobní asistence byla v podstatě duchovním doprovázením. Abych měla sílu zvládnout tuto službu, abych věděla, jak se mám v konkrétní chvíli a situaci zachovat, také abych byla dosti předvídatelná na nejrůznější podněty, které mohly být spouštěči její agresivity, to vše vedlo k hluboké, vytrvalé, nepřestávající modlitbě. Každý den jsem pro ni hledala potřebnou motivaci, čím ji zabavit, jak odvést pozornost od negativních podnětů a nahradit je pozitivními – četba, zpěv, hra apod. Tato pacientka se každodenním doprovázením zklidňovala, byla schopna pochopit, že v dané situaci jsem to já, která chce pro ni jen to nejlepší a vytvořil se vztah vzájemné důvěry. Za celou dobu mi neutrhla ani knoflík. Byla to Boží milosrdná láska, která naplňovala mě, která byla světlem pro chvíle její nesmírné úzkosti a která vítězila nad touto agresivitou.

Od té doby jsem doprovázela stovky psychicky nemocných, seznámila se s jejich těžkými životními osudy. Víím, že k této službě nestačí pouhá lidská láska, nestačí hledat a vytyčovat způsoby a metody doprovázení, samotný Bůh chce obejmout nemocného člověka v jeho utrpení a mým úkolem je vytvořit ve svém srdci prostor pro tuto Boží lásku.

S podobnou zkušeností se můžeme setkat např. u Jeana Vaniera, který založil v r. 1964 komunitu Archa v Trosly-Breuil (vesnička 100 km severně od Paříže), nyní se tyto komunity rozrostly do 26 zemí světa a sdružují muže a ženy všech národností, kteří se starají a žijí společně s mentálně postiženými lidmi. Byl zasažen bolestí těchto lidí, jejich voláním po tom, aby byli uznáváni, respektováni, milováni. Uvádí, že největší strach člověka je z neexistence, znehodnocení, odsouzení a odmítnutí jako špatného. Být plně přijat někým se vším, co je v člověku zraněného a rozbitého, co bylo v minulosti zdrojem pocitu viny, uzdravuje. A ten Někdo je Bůh. Je zde, aby miloval, posiloval, osvobozoval, aby každému odpouštěl.⁵⁷

Opravdová láska je víc než obyčejná aktivita: „*A kdybych rozdal všechno, co mám, a pro druhého do ohně skočil, ale neměl lásku, nic mi to neprospěje*“ (1 Kor 13,3). Praktické jednání je nedostatečné, pokud se v něm nestává viditelnou láska k člověku, která se napájí ze setkání s Kristem.⁵⁸

⁵⁷ Srov. VANIER, J. *Každý člověk je dílem spásy*. Praha: Paulínky, 2002.

⁵⁸ Srov. BENEDIKT XVI. *Deus caritas est – Bůh je láska*. 4. vyd. Praha: Paulínky, 2012, s. 51.

2.4 Poslání klinické pastorační péče v procesu duševního uzdravování

Zákon o zdravotních službách z r. 2011 uvádí, že pacient má při poskytování zdravotních služeb právo přijímat ve zdravotnickém zařízení duchovní péči a duchovní podporu církví a náboženských společností registrovaných v České republice, a to v souladu s vnitřním řádem daného zařízení a způsobem, který neporušuje práva ostatních pacientů.⁵⁹ Dnes uplatňovaný holistický pohled na zdraví pacienta si uvědomuje, že kromě biologického rozměru člověka jsou zde ještě psycho - socio - spirituální dimenze, neméně důležité, a že také duchovní potřeby nemocných jsou faktem, který se může ukázat mnohem závažnějším problémem, než je fyzická bolest.⁶⁰

Péčí o duši se zabývá psychologie (z řeč. psýché – duše). Klinická psychologie je obor, který používá dostupné znalosti o lidském chování, aby pomáhal lidem s četnými potížemi, které v průběhu života zažívají ve vztazích, v citovém životě a v těle. Avšak chtěli-li psychologové, aby jejich pomoc klientům byla skutečně účinná, musí umět spolupracovat s dalšími lidmi, kteří se zabývají péčí o člověka. Někdy s nimi pracují v týmu, jindy na ně klienta či pacienta odkazují, aby se mu dostalo pomoci, o kterou žádá.

K novým možnostem spolupráce v posledních letech patří právě pastorační péče.⁶¹ V procesu uzdravování se počítá nejen s vlivem farmakologických, psychoterapeutických nebo poradenských postupů, ale také s uzdravujícím vlivem křesťanské víry. Pastorační péče, která znamená respektování jedinečnosti každého člověka a pomoc pro jeho důstojné zvládnutí nastalé životní situace, se stává podpůrnou péčí, poskytovanou z pozice věřících křesťanů, a to tak, aby odpovídala dostupné úrovni víry daného člověka.⁶²

Metodu duchovního doprovázení a naplňování duchovních potřeb je třeba jasně vytýčit zejména u psychicky nemocných pacientů, aby se předešlo nedorozuměním a obavám z možného směšování role psychologa a role duchovního. Protože, jak uvádí A. Grün, péče o duši se dnes stala doménou psychologie, jsou to psychologové, kteří říkají, co je pro duši člověka dobré a co ji škodí. Teologové, naproti tomu se zdá, ztratili důvěru ve svou pastorační zkušenost, a proto se pro vedení duchovního života pokoušejí často převzít i psychologické

⁵⁹ Ustanovení § 28 odst. 3 písm. j/zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

⁶⁰ Srov. SVATOŠOVÁ, M. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada, 2012, s. 10.

⁶¹ Srov. BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. Praha: Portál, 2001, s. 35.

⁶² Srov. ČBK a ERC. *Etický kodex nemocničního kaplana a dobrovolníka*. Dostupné: www.nemocnicnikaplan.cz/rubrika/6-Eticky-kodex/index.htm.

metody. Poznatky psychologie nelze opomíjet ani v duchovním doprovázení, avšak teologii, která chce převzít „cosi“ z psychoterapeutických škol, nebudou brát vážně psychologové, a z vlastní zkušenosti, nebude oslovující ani pro klienty. Psychologové si teologů mohou vážit daleko více právě proto, že opět připomenou bohaté zkušenosti, které nashromáždili ti, kdo se ve všech dobách věnovali modlitbě, a že tyto zkušenosti zpřístupní člověku této byt' moderní, ale často zmatené doby.⁶³

O to více vzrůstá na svém významu duchovní odkaz sestry Faustyny o Boží milosrdné lásce. Naplňováním tohoto odkazu je na jedné straně vyloučena jakákoli obava ze směřování role duchovního a psychologa, na druhé straně je to pilíř, který vede doprovázejícího ke správnému pastoračnímu zacílení, bez přebírání psychologických metod.

Boží milosrdná láska má nezastupitelnou úlohu v procesu uzdravování psychicky nemocného člověka. Milosrdenství se stává nezbytnou součástí při vytváření vzájemných vztahů mezi lidmi v duchu nejhlubší úcty ke všemu, co je lidské a v duchu vzájemného bratrství. Milosrdná láska v sobě zahrnuje upřímnou laskavost a citlivost. Je místem a časem pro odpuštění.

Je to láska k lidem, která neklade žádné podmínky, zahrnuje bez rozdílu všechny rasy, kultury a jazyky, nedělí na přátele a nepřátele, je to láska k lidem, která si přeje opravdové dobro pro každého jednotlivce, společenství, pro každý národ, pro mladé i dospělé, staré i nemocné lidi, pro všechny bez výjimky. „*Je to láska nebo spíše starostlivá péče o to, aby se každému poskytlo pravé dobro a zapudilo a odstranilo veškeré zlo*“.⁶⁴

Pastorační péče se přitom nezříká ničeho, co je autenticky lidské jako např. soucit, empatie, ale neomezuje se pouze na tyto lidské nástroje. Počítá právě s Boží láskou, odpuštěním, vykoupením a milostí, volí tedy přístup z pozice evangelia. Není péčí omezenou jen na ty, kdo se ke křesťanským církvím hlásí. Evangelní příklady nám ukazují, že Ježíš se postaral o toho, kdo u něho pomoc hledal, zkušenost ukazuje, že pomoc a péče bývá vyhledávána i těmi, kdo do církve nepatří. Každá nemoc, utrpení, smrt jsou vážné věci, nelze je „odložit“, „obejít“, nelze ani lehce zapomenout na ztrátu milované bytosti. Před těmito situacemi nelze utéci, ale je možné je proměnit.⁶⁵

⁶³ Srov. GRÜN, A. *Vyznej se sám v sobě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 85.

⁶⁴ *DM*, čl. 15.

⁶⁵ Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorace zvláštních skupin*. Červený Kostelec: nakladatelství Pavel Mervart, 2014, s. 18-34.

Je třeba se ptát, v čem je cena člověka, v čem je cena jeho života. Svědectví života řady lidí, kteří prošli velmi těžkými životními úseky, při tom přišli o mnohé a přece neprožívají život jako prohru nebo pád do nesmyslnosti, nám ukazuje, že překonávání nesnází může znamenat naplněný život a růst, pokud v nich člověk nalézá smysl.⁶⁶

Duchovní péče je namístě právě pro ty, kteří v důsledku tíživých životních okolností přestali „vyživovat“ život víry, a právě tím ztratili ve svém životě pevnou oporu a smysl svého života, a tak ještě hlouběji upadli do beznaděje. Je to právě duchovní péče, která jim může napomoci znovu budovat jejich osobnost, a s ní spojenou také identitu. Identita, zahrnující všechny složky osobnosti, se vztahuje ke smyslu života, k významu naší vlastní existence. Je cítěním, které se tvoří tváří v tvář absolutnu – kladu si otázku „co tu dělám já?“ a „kdo jsem?“ Poznání vlastní identity je často provázáno náročným obdobím, kdy člověk se musí uzdravit ze své iluze o světě, o sobě, o svých blízkých, tento idealizovaný obraz se často ocitá v troskách, bolestivé poznání, že svět kolem nás je poznamenán přítomností zla a že člověk sám nemůže změnit běh dějin ani lidských osudů, přivádí na scestí. Zde, na scestí, je tolik důležitá láska. Připomenutí radostné zprávy o Boží milosrdné lásce, která naši vlastní identitu, bez níž nelze žít, chce uzdravit.⁶⁷

Italský psycholog a psychoterapeut Osvaldo Poli zdůrazňuje, že nemáme svobodu utvářet se podle své libosti, svou identitu můžeme jen přijmout nebo odmítnout. Kdo manipuluje s tím, jak je vnitřně nastavený, snaží se předělat svou původní identitu na idealizovaný obraz vlastního já (předstírat, že je někým, kým není) nebo kdo se vyhýbá těžkostem a vzdaluje se sobě samému, ten ve skutečnosti „deformuje“ vlastní obraz. Pouze s nainstalováním původního programu přichází nové uchopení života a probouzí se radost ze života, která je předchutí spásy. Identita představuje Boží obraz v nás, tu část nás samých, která nás Bohu připodobňuje. Člověk vděčí Bohu nejen za svou existenci, ale také za možnost mít podíl na jeho přirozenosti, protože právě jejím je obrazem. Identita nám umožňuje milovat tak, jak miluje Bůh. Odmítnutí sebe samého nebo strach obejmout vlastní identitu představuje akt nedůvěry vůči Stvořiteli.

A tak čím jiným je poselství sestry Faustyny, než poselstvím důvěry, skrze niž lze často pokřivený obraz Boha v nás obnovit? Identita, to je Boží příbytek v nás. Proto je třeba, aby tento nejnaternější pramen našeho žití mohl být a byl přijat, aby byl střežen, chráněn

⁶⁶ Srov. FRANKL, V. E., LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*. Brno: Cesta, 2011.

⁶⁷ Srov. POLI, O. *Můj život beze mne*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014, s. 11-30.

a živen. Nemůžeme žít jinak, než jak jsme byli stvořeni. Duševní vitalita se neobejde bez spojení s tímto nejhlubším jádrem osobnosti.⁶⁸

Proto papež František připomíná, že duchovní doprovázení musí vždy směřovat k Bohu. Člověk chce být svobodný, ale pravou svobodu mu dává jedině Bůh. Odloučením od Boha se stává bytostně sirotkem, bez domova, kam by se mohl vracet. Člověk přestává být poutníkem na své životní cestě a stává se tulákem, který se otáčí pouze kolem sebe. Duchovní doprovázení, zvláště psychicky nemocného, nemůže být pouhou terapií, která by ještě více izolovala člověka k pohledu do sebe, doprovázení musí být putováním s Kristem k Otci.⁶⁹

Současně je třeba si stále uvědomovat, že člověk je tajemstvím a pouze vnějším pohledem nepoznáme, co skutečně potřebuje. Aby duchovní péče byla přínosná a nesla v sobě rozměr uzdravující, na který zvláště duševně nemocný člověk tolik čeká, znamená to, aby se nemocniční kaplan stal průtočištěm Boží lásky a důvěřoval, že je to Bůh sám, kdo nejlépe zná srdce každého člověka, že On nejlépe ví, co právě klient potřebuje a jakým způsobem mu toto má být sděleno. Jestliže stále v modlitbě duchovně doprovázející naslouchá, pak je to Bůh sám, kdo ukáže cestu ke správné pomoci – ať je to dobrá rada či vhodná kniha, která se daným problémem zabývá. Určitě jde především o otevřené srdce doprovázejícího, který ve snaze co nejlépe pomoci je veden k hledání potřebných materiálů, skrze něž nalézá odpověď.

Podstatným zůstává, že zdrojem duchovního doprovázení nemocného člověka, tedy i člověka s jakoukoli psychickou poruchou, je láska. Každý přístup z ní vychází, opírá se o ni a opět k lásce směřuje, proto i samotný přístup musí být láskou. Láskou, která nikdy nepřekročí svobodu člověka, přitom však touží dodat naději a odvahu i ve zdánlivě beznadějně situaci.

⁶⁸ Srov. POLI, O. *Můj život beze mne*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014, s. 201-205.

⁶⁹ Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium*. Praha: Paulínky, 2014, čl. 170.

3 Klinická pastorační péče v Psychiatrické léčebně Šternberk

Tato část bakalářské práce je praktickým přiblížením duchovní péče v konkrétním zdravotnickém zařízení, a sice v Psychiatrické léčebně Šternberk.

Vychází z mého čtyřletého působení jako nemocniční kaplanka v zařízení, kde jsem zaměstnána na celý pracovní úvazek. Nepřicházím tak jen za určitými klienty ve vymezenou dobu, ale jsem součástí zdravotnického týmu tohoto zařízení.

Každodenní praxe přináší mnoho nových poznatků a zkušeností, které se snažím od počátku zřízení této služby nemocničního kaplana vyhodnocovat tak, abych co nejlépe reflektovala duchovní potřeby všech nemocných, kteří mají o tuto službu zájem, a současně vytvářela i jakési duchovní zázemí celého tohoto zdravotnického areálu.

Je přirozené, že duchovní služba zvláště v psychiatrickém zařízení může v začátcích vzbuzovat u lékařů a zdravotního personálu nedůvěru. Mnozí se bohužel ve svém životě nesetkali s Bohem – Láskou, která jde vstříc člověku v jeho každodenních potřebách, která provází jeho reálný život, domnívají se, že jde pouze o nějakou nereálnou vidinu. Nebo se setkali se špatným modelem násilného pozvání k víře prostřednictvím agitačního působení nějaké náboženské sekty. Vystávají obavy, co duchovní služba vnese do léčby psychicky nemocného, zda nebude ohrožovat jeho náboženskou svobodu.

Proto je nutné pojmenovat, že je to Boží milosrdná láska, ze které vycházím při svém duchovním doprovázení psychicky nemocných. Ona je oním základním zdrojem, z něhož pramení viditelný projev této služby – úsměv, pomoc, naslouchání, vlídné slovo apod., stejně jako z Boží lásky vychází „neviditelný“ projev této služby – modlitba, svátosti a další.

Je důležité, aby duchovní rozměr této péče se stal všem klientům stejně jako zaměstnancům „vnitřně“ průhledným, srozumitelným, aby tak klinická pastorační péče mohla být správně přijata v celkovém kontextu zdravotní péče o psychicky nemocného člověka.

3.1 Historie a současnost Psychiatrické léčebny

Duševní poruchy jsou staré jako lidstvo samo.

V Babyloně 2 tisíce let př. n. l. v kodexu Chammurabi se nacházejí první návody k léčbě duševních chorob. V Egyptě je např. popsáno nasazení „léčebného spánku“ a techniky zařikávání zlých duchů. V Indii se odlišuje duše od mozku jako orgánu a pro psychické bytí hrají určitou roli „duše“ a „srdce“. Základní kameny pro psychologické představy o původu duševních chorob, které přetrvaly do evropských dějin novověku, byly položeny v Řecku a Římské říši. V zásadě byly duševní choroby považovány za trest, který seslali bohové. Ve středověku se dostávají psychologické aspekty lidského bytí do středu teologické pozornosti, ovšem ve smyslu metafyzickém. Nápadnosti duševních projevů jsou interpretovány a ošetřovány jako výraz božské vůle nebo častěji výraz d'ábelské posedlosti. Degradace a hrůzné zacházení s psychicky nemocnými dále vrcholí v období renesance.

První pokroky v psychiatrických špitálech jsou patrné v 17. stol. např. vlivem Františka Saleského a Vincence de Paula, jejich intervence se zakládají na lásce k bližnímu. Duševně choří v této epoše konečně ztrácejí přezdívku „d'áblové“, jsou však zařazeni do subkultury asociálů, a tím se s nimi i podobně zachází, tj. jsou zavíráni a připoutáváni řetězy. V 18. stol. vznikají první zákony, které mají chránit duševně choré před zběsilými hrůzami, a tak vzniká celá řada špitálů, která těmto zákonům odpovídá. Vědecké počátky psychiatrie se kladou do konce 18. a počátku 19. stol.⁷⁰

Ve 2. pol. 19. stol. byla známá neutěšená situace s psychiatrickou péčí na Moravě. V provozu byl prozatím jediný lůžkový ústav v Brně.

Zemský sněm proto rozhodl o koupi pozemku u Šternberka, kde se mělo začít s výstavbou psychiatrického ústavu s lůžky pro lehce nemocné, pro klienty částečně klidné, pracujících, epileptiky, paralytiku a pro nemocné neklidné. Součástí projektu byla také výstavba správní budovy, kaple, dílen, skleníku, kuchyně, prádelny.

V lednu 1893 byl tento ústav ve Šternberku oficiálně otevřen, počet nemocných se však stále zvyšoval, z původních 450 ošetřovaných měl v r. 1895 klientů 621. Návrh ošetřovatelské péče byl na svou dobu pokrokový. Jeden ošetřovatel měl dohlížet nejvíce na 7 – 10 nemocných a své lůžko měl mít přímo v jejich ložnici. Ve zprávě zemského výboru

⁷⁰ Srov. BOUČEK, J. a kol. *Obecná psychiatrie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 3- 19.

stojí, že ošetřování choromyslných je na vyšším stupni než nemocných ostatních. Za pozornost stojí předpisy pro výkon jednotlivých povolání zaměstnanců ústavu.

Jako první byly schváleny směrnice pro duchovního a teprve na přelomu století zavedeny služební předpisy pro ošetřovatele. Ošetřovatelé jsou v nich vyzýváni k laskavému, soucitnému a mírnému zacházení s nemocnými. Bylo zakázáno tykání. Přísně byly zakázány rovněž nadávky, zejména se nesmělo „spílat do bláznů, vzteklých a potrhých“. Nemocným se nesmělo odporovat v bludných představách, na druhé straně se tyto bludné představy nesměly podporovat. Velmi přísně bylo zakázáno bití i udeření.⁷¹ Mimo jiné také zaznívá: „*Ústav pro choromyslné tvoří jednu velkou rodinu, jakousi obec pro sebe. Nemůže-li ošetřovatel takřka v jedno s ústavem srůst tak, aby prospěch nemocných a ústavu měl vždy za svůj, pak není takový na svém místě.*“⁷²

Tak jako celá psychiatrická péče, tak i šternberská léčebna prodělávala různé fáze vývoje, mnohdy pro nemocné značně nepříznivé. V době 1. světové války byl v části objektu zřízen vojenský lazaret, za 2. světové války mnoho nemocných skončilo v plynových komorách. Poválečná léta znamenají postupnou adaptaci pavilónů pro nemocné, také hospodářsko-technických provozů. Stále více jsou zkvalitňovány služby a modernizovány provozy, rozvíjí se vědeckovýzkumná činnost, jsou zařazovány speciální psychoterapeutické a rehabilitační techniky. Do centra pozornosti se začíná dostávat problematika geronto psychiatrie. Samostatným právním subjektem se léčebna stala v r. 1990, kdy se rozhodnutím zřizovatele, Ministerstva zdravotnictví, odpojila od Fakultní nemocnice Olomouc.⁷³

V současné době je snahou a cílem tohoto zařízení, které má 502 lůžek a 491 zaměstnanců, zajišťovat zdravotní péči o duševně nemocné na vysoké odborné úrovni, která je doprovázena citlivým přístupem a ohleduplností.

Psychiatrická léčebna usiluje o zvyšování odborných i lidských kvalit zaměstnanců, o podporu vzájemných vztahů a zodpovědnosti k sobě navzájem i k pacientům.⁷⁴

⁷¹ Srov. PUSZKAILER, L., SKULA, E. *Z dějin a současnosti psychiatrické léčebny ve Šternberku*. Olomouc: Krajské vlastivědné muzeum, 1983, s. 8-20.

⁷² *Tamtéž*, s. 21.

⁷³ Srov. *Tamtéž*, s. 25.

⁷⁴ Srov. MUDr. KUČEROVÁ, H. *Úvodní slovo ředitelky PL Šternberk*. Dostupné: www.plstbk.cz.

Snaha o kvalitní, celistvou péči o psychicky nemocného, tedy i v jeho dimenzi duchovní, vedla v r. 2011 tehdejší ředitelku MUDr. Malotovou k jednáním s kněžími místní farnosti o vybudování nové kaple a zřízení duchovní služby nemocničního kaplana.

Tato jednání vykryštovala mimo jiné i z neutěšené historie barokní kaple, která byla od počátku součástí tohoto psychiatrického zařízení. V době totalitního systému byla kaple zrušena a poté z ní byla vybudována tělocvična pro pravidelnou sportovní terapii.⁷⁵ Období osmdesátých let znamená úplnou likvidaci této kaple, původně zasvěcené andělům strážným. Vnitřní vybavení bylo odvezeno do farního kostela a kaple byla srovnána se zemí. Po sametové revoluci přicházel místní kněz do léčebny co 14 dnů sloužit mši svatou do uvolněného náhradního prostoru. V srdci a přímlovných modlitbách mnohých klientů, jejich příbuzných a farníků však zůstávala touha po nové kapli, která se naplnila.

28. března 2012 byla v budově centrálního příjmu slavnostně požehnána Mons. Janem Graubnerem, olomouckým arcibiskupem, za přítomnosti duchovních Církve československé husitské a Českobratrské církve evangelické, nová kaple sv. Jana z Boha.

Kaple je otevřena každodenně a slouží ke ztišení a modlitbě kdykoliv během dne všem pacientům, jejich příbuzným i zdravotnímu personálu.

Otevření této kaple bezprostředně předcházelo zřízení služby nemocničního kaplana, jehož náplní je mimo jiné se o tuto kapli starat a poskytovat potřebný dozor i během dne. O nabídce programu společné modlitby a doby konání bohoslužeb v této kapli jsou pravidelně informována všechna oddělení.

Mše svaté jsou zde slouženy kaplanem místní farnosti každý týden, nemocniční kaplan mimo jiné zajišťuje doprovod těch psychicky nemocných, kteří mají zájem o bohoslužbu, ale sami nejsou schopni přijít, protože mají nařízený dohled. Nemocniční kaplan se také stará o přípravu liturgických předmětů, zpěvníků či květinovou výzdobu kaple. Pacienti jsou velmi vnímavými pozorovateli, a tak i vnější prostředí kaple pomáhá k duševnímu zklidnění.

⁷⁵ Srov. PUSZKAILER, L., SKULA, E. *Z dějin a současnosti psychiatrické léčebny ve Šternberku*. Olomouc: Krajské vlastivědné muzeum, 1983, s. 25.

3.2 Poskytování klinické pastorační péče

Tato kapitola přináší přehled způsobů, jakými je klinická pastorační péče od r. 2012 uskutečňována v tomto psychiatrickém zařízení. Pro správné porozumění aplikovaných způsobů vyjasněme nejprve vnitřní, duchovní podstatu této duchovní péče.

Ve zdravotnickém zařízení můžeme tuto péči přirovnat k jakési „duchovní injekci“ pro nemocného. Víme, že má-li člověk např. nemocné plíce, nedostává injekci přímo do plic, ale do „nastavené ruky“, a skrze tuto „ruku“ k nemocnému orgánu je přenesena uzdravující látka. Plíce ke svému uzdravení potřebují tedy uzdravující látku a „nastavenou ruku“.⁷⁶

Uzdravující látkou, se kterou přichází klinická pastorační péče, je láska, pramenící z Božího zjevení. Bůh přichází k člověku, aby byl jeho útěchou, aby ho pozvedl v jeho mnohdy ztracené důstojnosti, aby mu pomohl znovu nalézt smysl svého života. Láska Boha, která je duchovní podstaty, musí mít však svou viditelnou podobu, a tak Boží láska nabízí svůj nejrozmanitější projev v nejrůznějších lidských úkonech, jako je pastorační rozhovor, úsměv, pohlazení, zpěv, četba, modlitba, nabídka svátostí apod. Zprostředkováním této viditelné podoby Boží lásky je pověřen nemocniční kaplan, on se stává tou „nastavenou rukou“, je také jakýmsi „průčištěm“ pro „uhašení duchovní žízně“ nemocných.

K naplnění této podstaty pastoračního působení je bezpodmínečná duchovní zakotvenost a vyrovnanost nemocničního kaplana. Nemůže být „zanesen“ sebou samým a svými problémy, musí žít v důvěrném vztahu s Bohem. Pokud sám ve svém životě Boží lásku nezakouší, nemůže ji dávat ani druhým lidem. Duševně nemocný člověk ještě větší měrou touží načerpat od nemocničního kaplana pokoj, klid, vnitřní harmonii, radost a jasný životní směr, proto v každodenní přípravě k duchovnímu doprovázení zaujímá pro nemocničního kaplana tak důležitou roli modlitba.⁷⁷

V podmínkách Psychiatrické léčebny Šternberk nemocniční kaplan v každém kalendářním roce duchovně doprovází průměrně 400 klientů. Duchovní péče se dotýká všech klientů, jak věřících, tak i těch, kteří se nehlásí k žádné církvi. Je směřována pro nemocného, tedy každého, kdo se nemocí či jinou událostí ocitá v nové, často těžké životní situaci a hledá, touží i po jakémsi niterném naslouchání či pojmenování toho, co ve svém životě prožívá.

⁷⁶ Srov. IVANČIČ, T. *Zůstaňte ve mně a já ve vás*. 3. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996, s. 99.

⁷⁷ Srov. VELLA, E. *Srdce pastýře*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015, s. 27-31, 67.

Místem pro setkávání s pacienty jsou převážně jednotlivá oddělení, zde v léčebně je 19 psychiatrických oddělení. K duchovním rozhovorům je také vyčleněná edukační místnost, v letních měsících se mohou uskutečňovat krásná setkání s nemocnými i na lavičce v parku. Samozřejmě hlavním duchovním zázemím je prostor kaple. Na čelní stěně tohoto meditativního prostoru je umístěn svatostánek, znamenající jistotu Boží přítomnosti. Nad ním je veliký kříž. Vstoupit do tohoto prostoru znamená odevzdávat do stínu tohoto kříže svůj vlastní kříž. Čínský filosof říká – před svým životním křížem neutečeme stejně jako před vlastním stínem. Ale svůj stín ztratíme, ukryjeme-li se ve stínu něčeho většího, přesahujícího. Stejně to je i s lidským utrpením.⁷⁸

Základním nástrojem této péče je pastorační rozhovor. Je založen na empatickém naslouchání, vytvářejícím vztah porozumění a vzájemné důvěry. Rozhovor s psychicky nemocným může mít ale nejrůznější charakter, může to být i lidová píseň – např. ke zklidnění pacienta. Nebo stisk ruky je zvláště na geronto odděleních velmi důležitý. Dotek je zdrojem jistoty. Nemocniční kaplan si musí uvědomovat sílu slova, které povzbuzuje, utěšuje. Umět zvolit v pravou chvíli pravé slovo.⁷⁹ Ale také připomínat, že nesmyslné kombinace slov, které ve své vnitřní podstatě nejsou možné, se nemohou naplnit jen proto, že před ně postavíme slova „Bůh může“.⁸⁰

Pacienti jsou nesmírně vděční a radují se z obrázků s náboženskou tematikou. Často právě obrázek jim připomene dětství, kdy chodívali do kostela, a tehdy se cítili zdravými, celistvými, nerozpolcenými. Je to jeden z droboučkových střípků, který vnáší do duše nemocného radost.

Jsou také otevření požehnání. Požehnání znamená konkrétními slovy vyjádřit úctu člověku, všimnout si jeho jedinečnosti a přát mu samé krásné, dobré věci. Křížek na čele je gestem něžné mateřské lásky, která chce obejmout vnitřní napětí „svého milovaného dítěte“.

Trpí-li nemocní náboženskými bludy, může právě pastorační péče pomoci v ukotvení v realitě. Existuje mnoho krásných bajek, kde lze připomenout pojem dobra prostřednictvím běžných věcí či zvířat. Nápomocny mohou být také krátké příběhy, jako jsou nejrůznější sbírky příběhů pro potěchu duše od Bruna Ferrera. V nich je radostná zvěst o naději a lásce přibližována konkrétními příklady z běžného života.

⁷⁸ Srov. JUDÁK, V. *Postní a velikonoční zamyšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 49.

⁷⁹ Srov. FRANKL, V. E. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 95.

⁸⁰ Srov. LEWIS, C. S. *Problém bolesti*. 2. vyd. Praha: Návrat domů, 2013, s. 27- 41.

Nenahraditelný význam má pro nemocného modlitba. U psychicky nemocného ji můžeme nazvat jakousi „duchovní dlahou“ pro nemocnou mysl. Modlitba podporuje paměť, soustředěnost, zklidňuje mysl a odlehčuje ji tím, že převádí k práci „na srdci“. Modlitbou můžeme obejmout ty, na nichž nám záleží, je překlenovacím mostem pro chvíle, kdy nemůžeme být s našimi drahými. Psychiatrická léčba je léčba dlouhodobá, pro mnoho klientů je dlouhým, náročným odloučením od jejich rodinného prostředí. Modlitba vytváří jakýsi prostor komunikace, a to i pro ty nejbolestivější chvíle života. V modlitbě nejde o to, zda se modlíme dlouze nebo krátce, prosíme-li vlastními slovy nebo slovy žalmu či novény. Jde o to, na koho spoléháme, komu důvěřujeme. Modlitba nespočívá v naší duchovní zralosti, v našich „zásluhách“, je vírou v Boží milosrdnou lásku.⁸¹

Podstatnou a nenahraditelnou částí klinické pastorační péče je zprostředkovávání svátostí. Je nutno podotknout, že převážná většina klientů přísluší k církvi římskokatolické. Na svátosti se můžeme dívat jako na lék, který přijímá živý organismus podle své duchovní dispozice. Jejich hodnota je nesmírná. Nejsou ani drogou, ani magií, ale jako osobní setkání se Spasitelem uprostřed jeho církve mohou rozhodujícím způsobem přispět k uzdravení jednotlivce v jeho ještě neuzdraveném světě.⁸²

Ve středu všeho křesťanského slavení stojí Eucharistie. Účastí na bohoslužbě, obvykle v kapli, výjimečně i na jednotlivých odděleních, může nemocný „vyjít“ ze sebe, vnímat, že není sám, že je součástí společenství sjednoceného v lásce.⁸³ Nikde na světě či ve vesmíru neexistuje tak nádherný prostor, jako ve mši svaté.⁸⁴

Živou přítomnost Pána Ježíše může pak nemocniční kaplan zprostředkovávat nemocným na odděleních, kam přináší k lůžku nemocného svaté přijímání. Podávání eucharistie je nezbytnou součástí léčebného procesu mnoha nemocných, kteří jsou právě za službu podávání svatého přijímání mimořádným udělovatelem nesmírně vděční.

Nelze také nevyzvednout důležitost svátosti pomazání nemocných. Pokoj a útěcha duše, plynoucí z přijetí této svátosti, je pro pacienta a jeho příbuzné nenahraditelnou nadějí v náročném úseku lidského života. Nemocní mohou zakoušet, že právě v nemoci a utrpení je jim Milosrdný Bůh nablízku.

⁸¹ Srov. LACHMANOVÁ, K. *Síla přímělné modlitby*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 52 a 93.

⁸² Srov. MARSCH, M. *Uzdravení skrze svátosti*, 3. vyd. Brno: Kartuziánské vydavatelství, 2007, s. 5, 15, 18.

⁸³ Srov. VANIER, J. *Každý člověk je dílem spásy*. Praha: Paulínky, 2002, s. 154-155.

⁸⁴ Srov. IVANČIČ, T. *Zůstaňte ve mně a já ve vás*. 3. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996, s. 104.

Největším projevem Boží milosrdné lásky k člověku je svátost smíření. Pacienti touží po této svátosti, ale často neví, jak tuto, někdy i životní zpověď, pojmout. Právě tehdy je nemocniční kaplan průvodcem v přípravě k této svátosti, vysvětluje, že jde o setkání raněného a Lékaře, poníženého a Toho, kdo ponížené zvedá, člověka ve tmě a Toho, kdo říká, že je Světlo.⁸⁵ Každé nové stadium naší existence, nové životní podmínky, vyžadují nový přístup k svátosti smíření, která může neobyčejně podporovat osobní růst člověka.⁸⁶

MUDr. Kašparů uvádí, že ve svátosti smíření kromě odpuštění vin jde o uzdravení tří vztahů: uzdravení vztahu k Bohu, uzdravení vztahu k církvi, uzdravení vztahu k sobě samotnému. Ve vztahu k sobě samému jde o uzdravení vnitřních zranění, kdy člověk se cítí zraněn ve vlastním sebehodnocení, v obrazu, jaký si o sobě vytvořil, ve své schopnosti budovat vztahy a podobně. Musí si znovu uvědomit, že je hodný lásky, že může milovat a odpouštět, že může přijmout i bolestnou minulost. Touto svátostí je zprostředkováváno nejen Boží usmíření, nýbrž i Jeho pokoj. Právě pokoj slouží k následnému vnitřnímu uzdravení.⁸⁷

Velmi přínosná a radostná je skupinová pastorační péče. Jde o pravidelné návštěvy nemocničního kaplana zejména na geronto psychiatrických odděleních, a to podle týdenního rozpisu, který je sestaven po domluvě se staničními a režimovými sestrami daných oddělení tak, aby se v daném dni a hodině nepřekrývala pastorační práce s dalšími aktivizačními programy. Pacienti společně s nemocničním kaplanem vytvářejí společenství modlitby, zpěvu, četby biblických či jiných příběhů, se současným podáváním svatého přijímání. Tato setkání tématicky vycházejí ze svátků a slavností liturgického roku.

Skupinová pastorační práce probíhá také v kapli, kde podle měsíčního rozpisu je všem klientům ze všech oddělení nabídnuto v určitý den v týdnu setkání ke společné modlitbě či slavení mše svaté. Podle zájmu pacientů jsou domlouvána další skupinová setkání, obvykle se dotýkají církevního svátku, např. cyrilometodějského odkazu, či jsou vzpomínkou na zemřelé, kdy nemocní nemohou jít na hřbitov a chtějí za své zemřelé alespoň rozsvítit svíci.

Nemocniční kaplan se podílí na společenských akcích pořádaných léčebnou, např. přispívá duchovním slovem ve vánočním programu léčebny. Dle možností může

⁸⁵ Srov. BARBARIČ, S. *Dej mi své raněné srdce*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2005, s. 8.

⁸⁶ Srov. AUGUSTYN, J. *Svátost smíření*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 7-14.

⁸⁷ Srov. KAŠPARŮ, M. *Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky*. Brno: Cesta, 2002, s. 64-65.

uspořádat koncerty, připravit zvláštní program při příležitosti Světového dne nemocných apod. Hledá tak další možnosti, jakým způsobem vnést do všedních dnů nemocného člověka nové pozitivní podněty.

Duchovní péče rozhodně nezasahuje do práce psychiatra či psychologa. Hranice působnosti přesně vnímají i pacienti. Nemocničního kaplana se neptají na léky, co mají užívat, nečekají diagnózu nebo terapii. Očekávají řešení problémů z pohledu duchovního. Tyto problémy se nejvíce dotýkají oblasti odpuštění a uzdravení vztahů v rodinách – např. odchod otce od rodiny – zde můžeme duchovní nadějí „ošetřit“ to, nač cítíme, že žádný další tišící prostředek není.

Správně vysvětlený pohled na odpuštění je nesmírně důležitý. Neschopnost odpustit vyvolává mnoho psychických problémů a nemocí. Přátelství a láska v nás posilují pozitivní postoj, nenávist a touha po odplatě postoj negativní. Když odpouštíme, nepomáháme tím v první řadě tomu, koho se odpuštění týká, ale sami sobě. Odpuštěním jsou přestříženy všechny negativní vazby, kterými jsme byli spojeni.⁸⁸

V psychiatrickém zařízení při pastoračním doprovázení se můžeme setkat s lidmi, kteří jakýmkoli způsobem se dostali do kontaktu se spiritismem, okultismem, ba i satanismem, všechny tyto zkušenosti zanechávají v člověku velmi negativní pocity. Navíc např. prokletí může přecházet i z generace na generaci. Doprovázení těchto případů je nesmírně náročné a vyžaduje službu plnou lásky a vědomí, že Pán nám dal mnoho svých milostí, abychom dokázali přemoci působení tohoto zla. Je to modlitba, svátostný život, svěření se do ochrany Panny Marie, bezmezná důvěra v Boží Milosrdenství.⁸⁹

Klinická pastorační péče založená na Boží milosrdné lásce předpokládá úplnou odevzdanost Boží vůli. Pro nemocničního kaplana umění odevzdanosti není nic jiného, než umění milovat.⁹⁰ Jedině odevzdaností získáváme v duši pokoj a milost pokoje se pak dotkne i duševně nemocného člověka, který právě po pokoji nejvíce touží.

⁸⁸ Srov. VELLA, E. *Uzdrav mě, Pane*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 72-73.

⁸⁹ Srov. AMORTH, G., ZANINI, R. I. *Mocnější než zlo*. Praha: Paulínky, 2011, s. 38.

⁹⁰ Srov. DE CAUSSADE, J. P. *Odevzdanost do Boží prozřetelnosti. Milost přítomného okamžiku*. Olomouc: Centrum Aletti Velehrad-Roma, 2007, s. 14 a 49.

3.3 Specifický rys pastorační péče – „práce na srdci“

Pro názorné přiblížení podstaty tohoto rysu pastorační péče, který nabývá významu zvláště v psychiatrických zařízeních, můžeme použít krásný příklad sv. Jana z Boha, světce, jemuž je zasvěcena kaple naší psychiatrické léčebny.

Jan byl člověkem své doby. Dobrodruhem. Opouští domov, chvílemi je vojákem, chvílemi přijímá příležitostné práce. V první etapě jeho života vidíme člověka nezakotveného. Průlom nastává v jeho 40 letech, kdy zasažen slovem slavného kazatele pochopí pravdu svého bytí a začíná se kát. Toto počínání je lidmi nepochopeno a on se ocitá v ústavu pro choromyslné. Zde dotyk se skutečným lidským utrpením dokončí proměnu celé jeho osobnosti. Nastává druhá etapa jeho života – rozhodnutí pomáhat psychicky nemocným. Místnost s několika lůžky proměňuje v nemocnici, zavádí zde hygienické podmínky, dbá o potřebné znalosti ošetrovatelské péče. Nad vchodem nemocnice umísťuje nápis: „Srdce ať poroučí.“ Právě proto Jan hovoří s pacienty laskavě a s pochopením, což v péči o duševně nemocné v té době znamená naprosto revoluční přístup.⁹¹

Z života sv. Jana, zakladatele Řádu Milosrdných bratří, můžeme vyvodit dva základní rysy duchovní péče o psychicky nemocné. Tím prvním je povzbuzení, že život každého člověka je spleť různých křižovatek, v nichž můžeme zabloudit, můžeme se mýlit a v důsledku nečekaných událostí i „vykolejit“. Ale nejdůležitější je, a to je druhý rys duchovní péče, opět hledat cestu a „nastoupit do správných kolejí“, které vedou k životu ve všech dimenzích.

Kněz a psychoterapeut S. Barbarič říká, že můžeme říci „buď pracovat na srdci a žít, nebo nepracovat a zemřít“. Člověk musí pochopit smysl toho, co dělá. Není problém v tom, zda má člověk dostatek síly, nýbrž v tom, má-li něco, co tuto sílu uvede do pohybu. Člověk v hloubi své duše hledá uskutečnění lásky, a to dokonce i tehdy, když se zdá, že pracuje proti lásce, že zůstává v nenávisti a zlu vůbec. Člověk se nikdy nemůže dostat do takového stavu, že nerozlišuje lásku od nenávisti, radost od bolesti. Lidské srdce je prostorem, který stále stojí za to, aby byl zušlechťován.

Lidský růst a identita se upevňují skrze volbu. Je to volba hodnot, pro které chceme žít. Musíme se naučit volit. Můžeme upadnout do netečnosti, do svého hněvu a hledat kompenzaci, např. v drogách, alkoholu. Ale také se můžeme usmířit. V každodenním životě

⁹¹ Srov. NIGG, W. *Jan z Boha*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.

zvolit si něco znamená vědět, jak žít svůj život.⁹²Uvědomit si, že např. pitím alkoholu rozvracíme sebe i své tělo. Blokujeme nebo maříme pozitivní. Vcházíme do stavu ničení.⁹³

David Benner, ředitel Ústavu duševního a duchovního zdraví, vyučující psychologii a spiritualitu v Ústavu psychologických studií v Atlantě ve státu Georgia, zdůrazňuje, že pokoj a štěstí lidské existence spočívá v objevení sebe sama, v nalezení vlastní identity.

Tělo a duše obsahují tisíce možností, z nichž můžeme vybudovat mnoho identit. Nicméně pouze v jedné z nich nalézáme skutečné já, které bylo od věčnosti skryto v Kristu. Pouze v jedné z nich nalézáme své jedinečné povolání a nejhlubší naplnění. Je to originalita, která existuje od chvíle, kdy nás Bůh „svou láskou přivedl k bytí“. Naše jedinečnost má pro Boha nezměrnou hodnotu, ale často místo toho, abychom přijali dar svého já – v Kristu, pokoušíme se stvořit vlastní já, falešnou jedinečnost, která je pouze iluzorní, protože svou hodnotu vkládáme do toho, co vlastníme, co dokážeme, co si o nás druzí myslí apod. Proto je tolik důležité poznání sebe sama. Poznání Boha a poznání sebe sama je vzájemně propojeno. Nejprve si vytvoříme své vlastní já a pak se snažíme vytvořit Boha, který by nás skutečně mohl takovými stvořit. Svě pravé já ale najdeme, jen když budeme hledat Boha. On je zdrojem naší existence a základem naší pravé identity. Tehdy nám pravé já říká, že bezpečí a význam dosahujeme, protože jsme hluboce milováni Bohem.⁹⁴

Pastorační péče je často doprovázením v těch chvílích, kdy člověk opouští jistotu své „lodky“ a vydá se na cestu k setkání s Ježíšem ve své zranitelnosti a chaosu vnitřních bouří.

Bůh si přeje, aby ten, kdo se topí, třeba v záplavě svých pocitů viny, vyplaval znovu na hladinu, aby žil. Aby nepobíhal bez cíle, bez domova, bez jistoty a bezpečí. Jde o obrácení našeho srdce. Vzdát se toho, co až doposud bylo našim životem, a přijmout „srdce nové“, tedy začít žít nově.⁹⁵

Práce na srdci je hluboko vázána se smyslem života.

V. E. Frankl, rakouský psychiatr a neurolog, zakladatel logoterapie – z řeč. „*logos*“ – smysl, pomáhá pacientovi najít jeho vlastní osobní životní smysl v souladu s jeho osobností. Konečným cílem nemá být pouze seberealizace, ale sebetranscendence, překročení úzkého zaměření pouze na sebe a otevření se hodnotám, které nás přesahují.

⁹²Srov. VANIER, J. *Každý člověk je dílem spásy*. Praha: Paulínky, 2002, s. 115-117.

⁹³Srov. BARBARIČ, S. *Dej mi své raněné srdce*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2005, s. 12, 27-28.

⁹⁴Srov. BENNER, D. G. *Dar být sám sebou*. Praha: Návrat domů, 2004, s.70-80.

⁹⁵Srov. MARSCH, M. *Uzdravení skrze svátosti*. 3. vyd. Brno: Kartuziánské vydavatelství, 2007, s. 38-41.

Existují tři základní možnosti, jak nalézt smysl:

- když něco dělám, něco tvořím,
- když něco prožívám, když miluji,
- když utrpení proměňuji v sílu.⁹⁶

Proměnit utrpení v sílu, to znamená věřit, že Bůh každou událost v našem životě dokáže použít pro dobro. Umí obrátit v dobro náš hřích i otevřené zlo, ale potřebuje nás k tomu. Potřebuje naše pokání, naši důvěru, naši oddanost, naše pozvání do každé situace. Potřebuje, abychom před jeho tváří přijali všechno, co jsme prožili, a abychom to plně vložili do jeho rukou. Časem porozumíme tomu, proč se to stalo.⁹⁷

Objevíme, že nejhrouběji v naší bytosti je pramen a že tento pramen je Bůh. Bůh je síla, která spojuje celý vesmír a která dává smysl každé věci. Pravý Bůh je Bůh života, skrytý hluboko v lidském srdci, který neodsuzuje. Je zde, aby miloval, posiloval, osvobozoval, odpouštěl.⁹⁸

Tato vnitřní, duchovní podstata „práce na srdci“ má v každodenní praxi svou konkrétní podobu. Znamená to připomenout klientovi prostřednictvím biblických příběhů, různých příběhů ze života nebo i citátů pozitivní či negativní hodnoty jako je např. radost, důvěra, naděje, trpělivost, porozumění, sebezpřijetí, pokora, odpuštění, smíření, naproti tomu co způsobuje hněv, závist, nenávisť, pýcha, lenost, posuzování, odsuzování, neodpuštění, závislost atd. „Duchovní srdce“, které můžeme společně i nakreslit, vede k zamyšlení nad hodnotami, které naše srdce zaplňují. Často je tento pohled nasměrováním a přípravou ke svátosti smíření.

Je mnoho lidských srdcí, v nichž vládne „duchovní zpustošení“. Avšak právě na poušti se objevuje hodnota toho, co je pro život skutečně podstatné.⁹⁹

⁹⁶Srov. FRANKL, V. E., LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*. Brno: Cesta, 2011, s. 77.

⁹⁷Srov. KODET, V. *Hledám tvou tvář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 82.

⁹⁸Srov. VANIER, J. *Každý člověk je dílem spásy*. Praha: Paulínky, 2002, s. 166.

⁹⁹Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium*. Praha: Paulínky, 2014, čl. 86.

Závěr

Dnešní člověk a svět navzdory velkému pokroku je mnoha vlivy ohrožen, zraněn. Dopad vidíme i ve vzrůstajícím počtu psychicky nemocných. O to více je aktuální nevyčerpatelné tajemství Božího milosrdenství, které svým životem a dílem připomněla sestra Faustyna. Je to Boží milosrdná láska, která nepřestává hledat člověka, která se znovu a znovu sklání ve své bezpodmínečnosti k jakékoli lidské bídě a ubohosti.

V běžném životě nepřemýšlíme o zdroji lásky, často se domníváme, že my sami jsme tímto zdrojem. Ale tam, kde je skutečné duševní utrpení, pochopíme, že naše pouhá lidská láska nestačí obejmout všechny ten neklid, bloudění, úzkost, obavy, strach, nejistotu, nepokoj, ztrátu smyslu života. Že musíme „prohloubit“ tento zdroj lásky k původnímu nevyčerpatelnému prameni, kterým je Bůh – Láska. Že jedině v Boží milosrdné lásce je zdroj nové naděje, v ní je možné najít skutečný pokoj a postupné duševní uzdravení.

Při vytváření koncepce klinické pastorační péče musíme mít neustále na zřeteli tři základní prvky, které jsou v pastoraaci nezbytné, a to vymezit základní poselství pastoraace, definovat posla a adresáta tohoto poselství. Aby byla klinická pastorační péče skutečně přínosná v procesu duševního uzdravování člověka, musí být jasně vymezeno, že:

- zřídlem a pramenem, z něhož vycházejí všechny pastorační přístupy, je Boží milosrdná láska (zamezí se směřování s psychologickými metodami),
- polem, které čeká na potřebné „zavlažení“ různými projevy milosrdné lásky, je v podmínkách psychiatrického zařízení duševně nemocný člověk,
- průtočištěm – kanálem, který má přepravit či zprostředkovat potřebnou „vláhu“- lásku ze zdroje Božího Milosrdenství k „vysušenému“ poli, je nemocniční kaplan.

Toto vymezení je základním principem, který pomáhá nemocničnímu kaplanu správně zacílit vlastní duchovní život a současně vidět reálný život a potřeby těch, které doprovází. Tyto tři faktory od sebe nelze nikdy oddělit. Také zaměnit zdroj milosrdné lásky za jiný zdroj by vedlo k tomu, že nemocnému se může sice dostat krásného slova, ale planého. Zůstane dále „na suchu“, bez doteku Boží milosti.

Boží láska chce vždy dobro člověka a žádného člověka ze svého konceptu nevyčleňuje. Proto není třeba mít obavy, že by nemocniční kaplan římskokatolické církve neusiloval o co nejlepší naplnění duchovních potřeb také příslušníků jiných církví.

Jeden klient v závěru dopisu, který je adresován paní ředitelce Psychiatrické léčebny a ve kterém děkuje za poskytovanou péči veškerému zdravotnickému personálu, mimo jiné píše: *„Ti z nás, kteří jsou praktikující věřící, oceňují charisma paní kaplanky; její příkladnou obětavost a hezký vztah k věřícím všech vyznání. Jednou se dokonce přihodilo, že se účastníci modlitební chvíle, jati kaplančinou hlubokou vírou a bezprostředností, jednoduše odmítli rozejít!“* S velkou vděčností ze strany pacientů se setkávám každý den. S vděčností, která nevyplývá z jakýchsi osobních zásluh, ale je vyjádřením vděčnosti a chvály Bohu – Milosrdné Lásce za jakýkoli viditelný projev Jeho lásky, který může nemocnému zprostředkovat právě nemocniční kaplan.

Tímto chci zdůraznit, jak velmi důležitá je spiritualita nemocničního kaplana. Pastorační péče se nedá nastudovat, nestačí vycházet z pouhého vymezení metody a způsobu pastoračních přístupů. Doprovází život, který je jedinečný a neopakovatelný, proto se nejprve nemocniční kaplan sám musí napájet z onoho prvního a původního zdroje, jímž je Bůh a Jeho Láska.

Spiritualita předchází tomu, aby nedošlo k našemu vyprázdnění, vyhoření. Abychom se nestali vázou, která je sice na počátku naplněna až po okraj, ale po delší době, zvláště s přílivem dalších a dalších pacientů, ji nemocní odčerpají tak, že se stane vyprázdňenou, a nakonec rostoucí potřeby nemocných vázu úplně rozbijí. Ale o střepy se může nemocný poranit.

Ze svého čtyřletého působení nemocniční kaplanky v psychiatrickém zařízení bych chtěla vyvodit a uvést tři základní linie pastorační péče:

- sdílení života všech pacientů, bez rozdílu vyznání. Nemocniční kaplan se často, zvláště v případech dlouhodobé hospitalizace stává pro klienty jakýmsi rodinným příslušníkem.
- nabídka modlitby a svátostí těm, kteří jsou věřícími křesťany. Smysl liturgického slavení může mimo jiné odkrýt a naplnit potřebu začlenění se do živé společenské skupiny, kde se lidé znají a jsou propojeni vzájemnými vztahy.

- „práce na srdci“, tj. hledání nových životních hodnot. Je připomínkou smyslu života. Můžeme ztratit jakoukoli práci, můžeme onemocnět jakoukoli nemocí, ale nemáme přestat „pracovat na srdci“- tj. usilovat o život - jeho dobro, naději, pokoj, odpuštění, smíření s lidmi navzájem apod.

Prof. Praško při jedné přednášce uvedl, že psychiatrie je laskavost. Je-li tedy souběžně klinická pastorační péče o psychicky nemocné založená na milosrdné lásce, není třeba se obávat ani ze strany lékařů, že by léčebný proces klientů byl nějakým způsobem narušován. Naopak. Je třeba si uvědomit, že mnozí duševně nemocní hluboce trpí právě v důsledku nedostatku lásky často už od svého početí či raného věku, také špatně nastavené hodnoty v rodinách působí rozkol a všechna vzniklá zranění se přenáší mnohdy i do dalších generací. Jedná se v podstatě o přerušení zdroje lásky. Uzdravení může nastat opět skrze obnovení tohoto zdroje života - lásky v nás, v rodině, ve společnosti, v celém světě.

Milosrdenství je plodem Boží lásky. Je plodem, který dává nemocničnímu kaplanu v psychiatrickém zařízení duševní sílu, radost, harmonii, rozvahu, ale také touhu. Spěchat „obejmout“ člověka s Alzheimerovou chorobou stejně jako člověka se závislostí na alkoholu či droze, nebo milosrdným pohledem pozvednout k nápravě toho, kdo se dopustil závažného trestného činu.

Poselství sestry Faustyny je především vyjádřením nejhlubší úcty k člověku a podpory jeho důstojnosti, protože Milosrdný Bůh přijímá každého člověka takového, jaký je a kým je. Právě tím, že duchovní péče vychází z dokonalé, ničím a nikým nepodmíněné lásky Boha k člověku, se stává jedinečnou a nenahraditelnou.

Seznam použitých zdrojů

Prameny:

BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-550-4. 436 s.

BENNER, D. G. *Dar být sám sebou*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2004. ISBN 978-80-7255-325-9. 98 s.

BIBLE. *Písmo svaté Starého a Nového Zákona*. Český ekumenický překlad. 6.vyd. Praha: Česká biskupská společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5. 1290 s.

BOUČEK, J. a kol. *Obecná psychiatrie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0240-8. 216 s.

ČBK a ERC. *Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice*. Praha: Sekretariát ČBK, 2006.

ČBK a ERC. *Dodatek č. 1 k Dohodě o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice*. Praha: Sekretariát ČBK, 2011.

DOKUMENTY II. VATIKÁNSKÉHO KONCILU. *Gaudium et spes. Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-467-9. 603 s.

EVROPSKÁ SÍŤ NEMOCNIČNÍCH KAPLANŮ. *Standardy pro poskytování nemocniční kaplanské služby v Evropě (2002)*. Přel.: Marie Opatrná. Finsko: Turku, 2002.

JAN PAVEL II. *Dives in misericordia – encyklika o Božím Milosrdenství*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86953-21-2. 57 s.

KOWALSKÁ, F. *Deníček – Boží Milosrdenství v mé duši*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-531-4. 671 s.

OPATRŇÝ, A. *Pastorace zvláštních skupin*. Červený Kostelec: nakladatelství Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-116-8. 196 s.

POLI, O. *Můj život beze mne*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014. ISBN 978-80-7195-607-5. 206 s.

RÓZYCKI, I. *Boží Milosrdenství*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999. ISBN 80-7266-023-3. 41 s.

SIEPAK, M. E. *Obyčejný život proměnila v neobyčejný*. 1.vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999. ISBN 80-7266-010-1. 58 s.

Literatura:

AMORTH, G., ZANINI, R. I. *Mocnější než zlo*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2011. ISBN 978-80-7450-022-0. 310 s.

AUGUSTYN, J. *Svatost smíření*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-532-2. 93 s.

BARBARIĆ, S. *Dej mi své raněné srdce*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2005. ISBN 80-238-3153-4. 77 s.

BENEDIKT XVI. *Encyklika Deus caritas est – Bůh je láska*. 4. vyd. Praha: Paulínky, 2012. ISBN 978-80-7450-043-5. 61 s.

BENEDIKT XVI. *Spe salvi – encyklika o křesťanské naději*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2008. ISBN 978-80-86949-41-3. 63 s.

ČERMÁK, J. a kol. *Nové universum. Všeobecná encyklopedie A-Ž*. Praha: Euromedia Group – Knižní klub, 2003. ISBN 80-242-1069-X. 1303 s.

DE CAUSSADE, J. P. *Odevzdanost do Boží prozřetelnosti. Milost přítomného okamžiku*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86715-88-9. 140 s.

DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. ISBN 80-85495-65-1. 1243 s.

FELDMANN, H. *Kompendium lékařské psychologie*. Praha: Victoria Publishing, a. s., rok neuveden. ISBN 80-85605-57-8. 205 s.

FRANKL, V. E. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7192-848-8. 175 s.

FRANKL, V. E., LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2011. ISBN 978-80-7295-137-6. 109 s.

GOFFI, T., FIORES, S. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9. 1294 s.

GRÜN, A. *Vyznej se sám v sobě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-034-3. 142 s.

IVANČIČ, T. *Zůstaňte ve mně, a já ve vás*. 3. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996. ISBN neveden. 125 s.

JOBÁNKOVÁ, M. a kol. *Kapitoly z psychologie*. 2. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2002. ISBN 80-7013-365-1. 225 s.

JUDÁK, V. *Postní a velikonoční zamyšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-114-8. 127 s.

KASPER, W. *Milosrdenství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015. ISBN 978-80-7325-366-0. 229 s.

KAŠPARŮ, M. *Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky*. Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-7295-031-2. 153 s.

KLISZ, M. *Sestra Faustyna*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998. ISBN neveden. 40 s.

KODET, V. *Hledám tvou tvář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-570-2. 93 s.

LACHMANOVÁ, K. *Síla přímělné modlitby*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-174-2. 125 s.

LEWIS, C. S. *Problém bolesti*. 2. vyd. Praha: Návrat domů, 2013. ISBN 978-80-7255-284-9. 157 s.

MAŇÁKOVÁ, M. A. *Charakteristika a poslání klinické pastorační péče a její podoby v České republice a Rakousku*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Cyrilometodějská fakulta, 2013.

MARSCH, M. *Uzdravení skrze svátosti*. 3. vyd. Brno: Kartuziánské vydavatelství, 2007. ISBN 80-86953-11-4. 94 s.

MATĚJKOVÁ, M. T. *Duchovní služba nemocným ve Fakultní nemocnici Olomouc*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova Univerzita, 2010.

NIGG, W. *Jan z Boha*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-970-0. 43 s.

OPATRŇÝ, A. *Pastorace zvláštních skupin*. Červený Kostelec: nakladatelství Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-116-8. 196 s.

PAPEŽ FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium. Radost evangelia*. Apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2014. ISBN 978-80-7450-118-0. 183 s.

POSPÍŠIL, C. V. *Jako v nebi, tak i na zemi*. 2. vyd. Praha: Krystal OP a Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-465-1. 590 s.

PUSZKAILER, L., SKULA, E. *Z dějin a současnosti psychiatrické léčebny ve Šternberku*. Olomouc: Krajské vlastivědné muzeum, 1983. 31 s.

RAHNER, K., VORGRIMLER, H. *Teologický slovník*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-934-8. 491 s.

SVATOŠOVÁ, M. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada Publishing, a. s., 2012. ISBN 978-80-247-4107-9. 112 s.

VANIER, J. *Každý člověk je dílem spásy*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2002. ISBN 80-86025-52-7. 197 s.

VELLA, E. *Srdce pastýře*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015. ISBN 978-80-7195-744-7. 159 s.

VELLA, E. *Uzdrav mě, Pane*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-521-4. 110 s.

VYMĚTAL, J. *Základy lékařské psychologie*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901601-3-1. 185 s.

Elektronické zdroje:

Asociace nemocnic České republiky. Sekce PL a PN - adresář. Dostupné: www.ancr.cz/sekce-olu/sekce-psihiatrickych-leceben/.

Asociace nemocničních kaplanů. Kdo jsme? Dostupné: <http://www.nemocnicnikaplan.cz/>.

ČBK a ERC. *Etický kodex nemocničního kaplana a dobrovolníka*. Dostupné: www.nemocnicnikaplan.cz/rubrika/6-Eticky-kodex/index.htm.

Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice. Dostupné: <http://tisk.cirkev.cz/>.

Evropská síť nemocničních kaplanů. Standardy pro poskytování nemocniční kaplanské služby v Evropě (2002). Dostupné: <http://kaplan-nemocnice.cz/>.

MUDr. KUČEROVÁ, H. *Úvodní slovo ředitelky PL Šternberk*. Dostupné: www.plstbk.cz.

Nemocniční kaplani v Arcidiecézi olomoucké. Kdo je to nemocniční kaplan? Rozhlasový pořad o nemocničních kaplanech. Dostupné: www.ado.cz/kaplan/.

OPATRNÝ, A. *Péče o existenciální a spirituální potřeby pacienta*. Dostupné: www.pastorace.cz.

Seznam použitých zkratk

Zkratky biblických knih

Názvy biblických knih, včetně jejich zkratk, jsou citovány dle užívání v českých liturgických knihách.

Zkratky církevních dokumentů

DM	Dives in misericordia – encyklika o Božím milosrdenství
GS	Gaudium et spes – pastorální konstituce o církvi v dnešním světě

Ostatní zkratky

ČBK	Česká biskupská konference
ERC	Ekumenická rada církví
PL	psychiatrická léčebna
PN	psychiatrická nemocnice
UP	Univerzita Palackého
z řeč.	z řečtiny
srov.	srovnej
sv.	svatý
čl.	článek
č.	číslo
s.	strana

Anotace

Jméno a příjmení autora:	Pavla Chudíková
Instituce:	Univerzita Palackého v Olomouci Cyrilometodějská teologická fakulta Katedra pastorální a spirituální teologie
Název práce:	Duchovní odkaz sestry Faustyny v poslání nemocničního kaplana působícího v psychiatrickém zařízení
Vedoucí práce:	Mgr. Marta Cincialová, Th.D.
Počet stran:	53
Rok obhajoby:	2016
Klíčová slova:	milosrdná láska, nemocniční kaplan, klinická pastorační péče

Cílem této práce je představit klinickou pastorační péči v psychiatrickém zařízení a ukázat, že základem této duchovní péče je Boží milosrdná láska. Z ní pak vycházejí jednotlivé přístupy a konkrétní způsoby naplňování duchovních potřeb psychicky nemocných klientů.

Práce nastiňuje koncept každodenní pastorační péče s ohledem na duchovní odkaz sestry Faustyny v konkrétním psychiatrickém zařízení, a to v Psychiatrické léčebně Šternberk.

Annotation

Name and surname:	Pavla Chudíková
Institution:	Palacký University Olomouc St. Cyril and Methodius Faculty of Theology Department of Pastoral and Spiritual Theology
Title of the thesis:	Spiritual influence of Saint Faustyna in mission of chaplain working in psychiatric institution
Supervisor:	Mgr. Marta Cincialová, Th.D.
Number of pages:	53
Year of exam:	2016
Key words:	merciful love, hospital chaplain, clinical pastoral care

The goal of this bachelor thesis is to present clinical pastoral care in psychiatric institution and show that the basis of the spiritual care is merciful love of God, from which stem individual approaches and particular ways of fulfillment fo spiritual needs of mentally ill clients.

This thesis outlines concept of everyday pastoral care with regard to spirtual legacy of Saint Faustina at Psychiatric Clinic Šternberk.